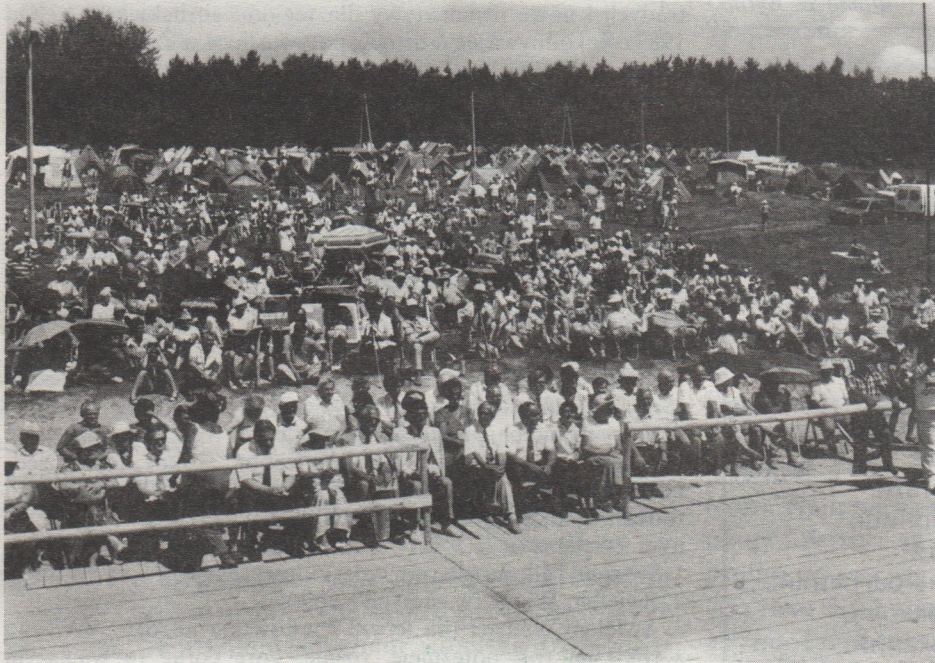

XX
ВАТРА ISSN 1232-2776

„Ту мене мати породила,
солодким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
де жили мій отець і мати”.

№ 3 (10), липень 1995 р. Видання Об'єднання лемків у Польщі, Горлиці

Публіка і гості „Ватри '94” перед відкриттям.

Фото В. Бутно

ОЛ од «Ватри'94» до «Ватри'95»

ГОЛОВНА УПРАВА Об'єднання лемків у Польщі після закінчення Свята лемківської культури в Ждині розчислила фінансово імпрезу:

Прибутки з дотаціями	374.670.000 зл.
Витрати разом	– 437.887.000 зл.
в тим на забудову ватряного поля	– 277.598.000 зл.
Страта покрита з власних фондів ОЛ	– 63.217.000 зл.

Зараз по упорядкуванню ватряного поля приступили до підготовки проведення першого засідання Президії Світової Федерації Лемків, що відбулося 10-11 листопада в Горлицях. На засіданні Президії СФЛ обговорили проблеми лемківської суспільності та схвалили план відродження Лемківщини. Члени Президії та Контрольної комісії СФЛ схвалили письма до найвищої влади законодавчої і виконавчої

Польщі й України в справі ліквідації наслідків депортаційної акції українців у Польщі в роках 1944-1947.

Рівночасно члени ГУ ОЛ приступили до підготовки першого з'їзду Об'єднання лемків у Польщі. Члени Президії ОЛ активно обслуговували звітно-виборчі збори в гуртках перед II з'їздом ОЛ. Кампанію передвиборчу закінчили з опізненням, щойно 8 листопада 1994 року, утворенням новоорганізованого гуртка ОЛ в Шпротаві. На другий з'їзд ОЛ пришло з 33 гуртками і 603 членами. Найбільш численний і найактивніший гурток є у Вроцлаві, головою якого є Василь Шост, а секретарем Левко Галь. Пан Л. Галь є членом ГУ ОЛ, сталим представником ОЛ в Гельсінському комітеті прав людини, членом Контрольної комісії СФЛ та головою Правної комісії СФЛ.

Григорій Пецух. „Медвідь”, дерево.

На другий з'їзд вибрано в гуртках ОЛ 56 членів, які не завели і прибули громадно та брали активну участь в обрадах з'їзду. У з'їзді брали участь також учасники I-го засідання Президії СФЛ. З'їзд проходив дуже спокійно і на високому рівні. Делегати схвалили ряд петицій і звернень до найвищої влади законодавчої та виконавчої, а також до поодиноких інстанцій тої ж влади. Більшість звернень було друкованих у «Ватрі» ч. 1(8). Відповіді одержано лише від декотрих установ. Були вони друковані у «Ватрі» ч. 2 (9).

Найбільше часу займає членам Президії ГУ ОЛ роблення старань про узнання акції «Вісла» за незаконну, безправну та направлення кривд, завданих нею.

Більшість чиновників теперішньої влади Польщі підходить до тої справи скептично. До того пропагується ще й політичний русинізм. Прикладом того може бути репортаж в «Rzeczpospolitej»: nr. 50 z 28.02.1995 г. – «Rusini walczą o niepodległość», nr. 111 z 15.05.1995 г. – «Zakarpacie: województwo z rządem emigracyjnym».

Доказом нехтування всього того, що українське, є фоторепортаж, поміщений в «Rzeczpospolitej» nr. 121 z 26.05.1995 г. – «Strachy na Lachy» і другий фоторепортаж, заміщений в «Czasie» z 14-17.07.1995 р. – «Udźwignąć garb ukraińskości!».

Петро Шафран

„Курівчан” з Курова (Словаччина) на сцені XII Варті '94
Фото В. Бугно

Іван Головчак

В Краю на «Ватрі»

Знов з усіх куточків світу, мов до Мекки...,
Позіжджалися лемки і нелемки в гори,
Щоб побуть на «Ватрі» в пахощах смереків,
Де веселить птаство чарівні простори.

Вже шумить народу море стобарвисте.
Всюди – щиросердні, милі обійманья...
Огорнуло гори небо променисте,
Шле горянам тепле літечко вітання.

А довкруж стоять ліси зеленолиці,
Ронять людям весело дзвінки кантати.
Скрізь на луках сяють квіти, як зірниці.
В світлі втіхи усміхаються Карпати!

Розпалив вже староста вогонь багрянний...,
Ватра пирскає іскринками довкола.
Краю рідний, чародію мій коханий,
Ти так пахнеш серцю, наче матіола¹.

В потічках грають хвилі-чайки срібні –
Незамовкле зелен-гір фортепіано.
Нині знову чути зміст промови рідний
Про цей люд, що жив тут вічно бездоганно.

Нині він розкинений по світі білим,
Доживає вік свій на чужих земельках.
А кортить його так жити в краї милім,
Де свята земличка – завше рідна ненька!

Чи колись всміхнеться доленька горянам,
Чи колись повернуть жить між ці смереки.
На оці завітчані пахкі поляни,
Де жили й родилися, буцім ті лелеки?

Щоб там не було в житті людському нині,
Справедливість мусить заторжествувати,
Щоб на нашій животворній Лемківщині
Лемки знов продовжували рід крилатий.

То палай нам, «Ватро», завше сонцесяйно
І промінням приятні братай народи,
Щоб жили в віках родинно, притягально,
В саяві щастя, дружелюбності й свободи!

¹ матіола – *Matthiola R Br* – нічна фіалка

Про «Ватру '94» писали

Іщи 21 квітня 1994 р. «*Gazeta Krakowska*» написала: «*Gorlice – Ukraina, Spotkanie nad Ropą*». «...Chcą, by w czasie najbliższych wakacji dzieci z Borysławia przyjechały na obóz w Beskid Niski do Żdźni, gdzie corocznie organizowane jest święto dawnych mieszkańców tej ziemi – «*Łemkowska Watra*». Dzisiaj Łemkowie żyją i w Polsce, i na Ukrainie. Los rzucił ich też w różne strony świata. Jedynym miejscem wspólnych spotkań jest właśnie Żdźnia». Stanisław Śmierciak.

«*Gazeta Gorlicka*» nr. 5 (45) – maj 1994 r. «*Żdźnia '94*: 22-24 lipca – «*Łemkowska Watra*», Żdźnia – czekaj na mnie». «...Jak co roku rydny hory ich wzywają na «*Watrę*» – ognisko więzi duchowej i rodzinnej. By się spotkać, wpaść w objęcia, podzielić się własnym życiem, dzieci i wnuki poznać, wspominać». (e)

«*Gazeta Gorlicka*» nr. 7 (47) – lipiec 1994 r. «*Żdźnia '94*, 22-24 lipca XII «*Łemkowska Watra*».

«*Tygodnik Gorlicki*» nr. 22 (35) – 8.07.1994 r. «*Powrót do tradycji i nowe perspektywy dla regionu gorlickiego*». «...Od 1987 roku odbywa się w drugiej połowie lipca w Żdźni WATRA – impreza kulturalno-folklorystyczna, przyciągająca kilka tysięcy miłośników kultury łemkowskiej – ukraińskiej, również ze Słowacji».

«*Gazeta Krakowska*» nr. 166 – 21.07.1994 r. «*Łemkowie anno Domini 1994 z udziałem 10 tys. uczestników. XII Łemkowska Watra*». «...Głównym punktem programu ma być jubileusz 25-lecia zespołu «*Łemkowyna*» z Bielanki, kierowanego przez Jarosława Trochanowskiego...». Jerzy Leśniak.

«*Tygodnik Gorlicki*» nr. 24, 25 (37, 38) – 22 lipca 1994 r. «*Na «Watrę» Żdźnia czeka – «Watra '94*». «...«*Watra*» zawsze rozgrzewa naszą duszę aż do czerwoności i hartuje ją niczym stal. «*Watra*» to ogień, który trawi nas, ale nie wypala – to Ogień dany nam chyba prosto z Niebios przez Wszchemogącego... «*Watra*» ma wszystkich Łemków zebrać wokół siebie, zjednoczyć zarażając ich Miłością do ziemi ojców, Miłością do ich rodzinnej, lokalnej łemkowskiej tradycji. ...«*Watra*» jest potrójnym świętem:

1. Świętem Miłości (do rodzinnej kultury, łemkowskiej kultury),
2. Świętem Wiary (w samych siebie),

3. Świętem Nadziei (na lepsze łemkowskie jutro). ...«*Watra*» z roku na rok potężnieje, rośnie, gore coraz to większym płomieniem, płonie w łemkowskich sercach, rozdziela się na tysiące, ba, dziś już na dziesiątki tysięcy małych, pojedynczych płomyków. ...Warto pojechać na «*Łemkowską Watrę*». Choćby tylko dla tego co dzieje się na scenie. Większość przyjeżdża tu z pewnością dla występów, dla tej śpiewającej i tańczącej kolorowej estrady. ...«*Watra*» powoli staje się Świętem całego Regionu, głośno o niej za sprawą Radia, Telewizji i prasy. ...Słów kilka poświęć jeszcze Gospodarzom tego «*Święta Łemkowskiej Kultury*». Oni są naszymi łemkowskimi współczesnymi Atlasami dźwigającymi na swoich barkach «*Łemkowską Watrę*». Marko Postił-Jaruha.

В тому тижневику поміщено спеціальний додаток для «*Ватри*» аж на двох сторінках. Поміщено: програму Свята, фотографії, значок-емблему «*Ватри '94*».

«*Gazeta Krakowska*» nr. 169 – 25.07.1994 r. «*Przyjechali z całego świata, «Łemkowska Watra» zapłonęła w Żdźni*. «*Łemkowie przez wieki żyli w Karpatach, ale nigdy ich siedziby nie sięgały na zachód poza linię Dunajca (meshkali i дальше на захід, бо в повіті Новий Тарг били 4 села: Шляхтова, Явіркі, Біла Вода і Чорна Вода. Там до гнеска стоять церкви в Явірках і Шляхтові (пш). Tuż po II wojnie światowej, w wyniku akcji «Wisła» musieli opuścić swe rodzinne ziemie i rozproszyli się niemal po całym świecie. Od dwunastu lat wracają na ojcowiznę by wspólnie spotkać się przy ognisku... (Zof).*

«**Тыгодник Gorlicki**» nr 26 (39) – 5.08.1994 r. «Watra '94». «...Organizatorzy postarali się, aby przyjęcie wielu tysięcy gości odbyło się bez problemów chaosu. ...Goście z za wschodniej granicy zatrzymali się przy drodze, przed głównym wejściem. «Łemkowska Watra» to nie tylko wspaniałe koncerty zespołów artystycznych, ale również ogromny kiermasz. ...Do Gorlic powróciliśmy z zaskakującą refleksją o bogactwie kulturowym naszego regionu. Mamy nadzieję, że kolejna «Watra» będzie bardziej udana, a nawet lepsza». (bez)

«**Nowiny**» nr. 142 – 25.07.1994 r. «Watra '94», Żeby się chociaż policzyć... Na wykupionej przez Zjednoczenie Łemków w Polsce ziemi powstać ma – takie są plany – ośrodek wypoczynkowy – kurort mający być jednocześnie centrum łemkowskiej kultury. ... Jednak organizatorzy – jak powiedział prezes Zjednoczenia Łemków w Polsce, szef całej imprezy, Wasyl Szlanta – najgoręcej są zobowiązani ludziom dobrej woli, którzy wspierają Święto Kultury Łemkowskiej swą pracą, pomocą i życzliwością». «...Tu, w Żdyni, odnajduję siebie i przyjaciół, którzy tak jak ja ciągną co roku do Polski. Po co przyjeżdżamy? Choćby po to żeby się zobaczyć: żeby się chociaż policzyć... – powiedział mi Petro H., inżynier z Charkowa». (Jan Andrzej Stepek)

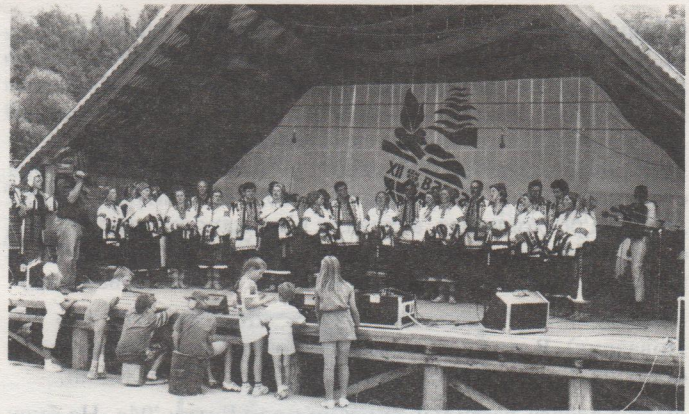
«**Gazeta Wyborcza w Nowym Sączu**» nr. 172 – 26.07.1994 r. «Łemkowska Watra – Społem o wspólnym». «Każdego roku przyjeżdża ich coraz więcej – zewsząd zmiierzają do Żdyni k. Gorlic, gdzie od kilku lat odbywa się Łemkowska Watra. Ciągnie ich w jedno miejsce, bo – jak mówią Łemkowie – «tutaj wybucha wszystko to, co ojczyste w sercach wysiedlonych». ...Łemkowie uczestniczący w watrze organizowanej przez gorlickie zjednoczenie nie ukrywali, że czują się częścią narodu ukraińskiego. ...Działacze zjednoczenia są rozgorczyeni dotychczasową polityką państwa. Twierdzą, że kolejne rządy nic nie robią, by wyrównać krzywdy. Dlatego też przygotowano list protestacyjny». (Jarosław Sidorowicz)

«**Тыгодник Gorlicki**» nr. 27 (40) – 12.08.1994 r. «Watra '94 – raz jeszcze». «Rozmowa z Wacławem Szlantą jednym z organizatorów tegorocznej Watry». (Rozmawiała Alicja Stolarczyk)

«**Gazeta Gorlicka**» nr. 8 (48) – sierpień 1994. «W Żdyni płonął ogień XII Łemkowskiej Watry. Zapalony przez storostów Piotra Peruna i Piotra Czuchtę. Podgrzewany sercami, myślami i uczuciami Łemków niemalże z całego świata». (e)

«**Нове життя**» ч. 31-32, 13.08.1994 р. «Лемківська ватра '94». «...На відміну від свідницького Свята та інших фестивалів, жоден із семи концертів «Лемківської ватри» не мав тематично визначеного спрямування. ...Деякі концерти тривали і по п'ять годин. А все ж таки багатотисячна публіка, вільно розміщена на широкому схилі над сеною (хто сидів, хто лежав, а хто слідував за програмою прямо із своєї палатки), створювала неповторну атмосферу, притаманну лише «Лемківській ватрі». Тут ніхто нікому нічого не приказував, кожному була дана повна воля. ...І організатори, і учасники цьогорічною «Лемківською ватрою» були задоволені повністю. Був це достойний фестиваль лемківської пісні, танцю, музики й говореного слова, фестиваль, що відбувся лише п'ять кілометрів від нововідкритого переходу зі Словаччини (Бехерів). Вже «географічне положення» Ждіні мало б сприяти тому, щоб «Лемківська ватра» стала фестивалем лемків Словаччини». (Микола Мушинка)

«**Dziennik Polski**» nr. 188 – 16.08.1994 r. «Wspomnienia z «Watry». Kilkanaście tysięcy uczestników święta kultury łemkowskiej, popularnej «Watry», przebywało w dniach 22-24 lipca br. w Żdyni. Na scenie amfiteatru leśnego wystąpiło 38 zespołów folklorystycznych z Polski, Słowacji, Ukrainy, Kanady. ...Podziwialiśmy zwłaszcza przyjezdnych, którzy w potwornym upale, przez trzy dni koczowali w namiotach, na żdyńskich polanach. A Żdynia (w łemkowskim języku «Żdynia») znaczy «Czekaj na mnie». ...Sprawna organizacja, a zwłaszcza palący się przez trzy dni «święty ogień» watry, po raz kolejny udowod-

„Верховина” з Дрогобича (Україна) на сцені XII Ватри '94
Фото В. Бутно

nił, że takie spotkania są potrzebne. Nie tylko Łemkom, także Polakom. Przecież żyjemy w jednym państwie. Do zobaczenia w przyszłym roku. Nie dla egzotyki, ale dla poznania i poszanowania łemkowskich Braci». (Wid)

«**POZNANIAK – Tygodnik Ilustrowany**» nr 33 (201) – 13-14.08.1994 r. «Zasada domina». (Jacek W. Szczęsny, Fot. Mariusz Forecki). Є то великий «фоторепортаж» з «Ватри '94». Кольорова вкладка на дві сторінки того тижневика, з дуже гарно виконаними фотографіями.

«**Тыгодник Gorlicki**» nr 26 (39) – 5.08.194 r. «List z Watry» (Jarosław Zwoliński, Koszalin). «Kupiłem na «Watrze» w Żdyni «Тыгодник Gorlicki», a w nim w dodatku specjalnym przeczytałem artykuł p.t. «Watra '94». Mało przeczytałem powiedzieć, ja go dokładnie przestudiowałem, zdanie po zdaniu. Jestem pełen uznania dla autora artykułu. Myślę, że takie artykuły, z tak dogłębną znajomością problemu, powinny być drukowane w prasie centralnej o wielkim nakładzie. Niech czytają Polacy, niech czytają inni, niech się wielu rzeczy dowiedzą. Gratuluję autorowi znajomości tematu, realiów, nie tylko o regionie, lecz również o ludziach...»

«**Тыгодник Gorlicki**» nr 29 (42) – 26.08.1994 r. «Watra '94 okiem organizatora». «Po bardzo wartościowych artykułach poświęconych «Łemkowskiej Watrze '94» nie byłoby potrzeby wracania do tematu, prócz podziękowań za nie, gdyby nie «List z Watry»... Przez szacunek dla Czytelników organizator czuje się zobowiązany do kilku wyjaśnień, zwłaszcza tym Czytelnikom, którzy nie na każdej «Watrze» bywają. ...Organizatorzy «Watry» nie muszą udawadniać, że są Łemkami, bo są nimi naprawdę, o czym bardzo wielu Czytelników bardzo często, na co dzień ma możliwość przekonać się praktycznie w kontaktach z nami, współdziałaniu, życiu i praktyce. Ojczystym dialektem łemkowskim posługujemy się na co dzień między sobą zarówno w domu jak i w miejscach publicznych, w odróżnieniu od farbowanych patriotów. Jesteśmy świadomymi, uczciwymi Łemkami sercem i w działaniu, bez obłudnej retoryki i demagogii. Szanownym Czytelnikom TG pozostawiamy ponowną lekturę «Listu z Watry» oraz jego ocenę i wnioski. (Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Łemkowskiej Watry '94 – Wacław Szlanta).

«**Гомін**» ч. 6, 4.08.1996 р. «Лемківська Ватра '94». «...Представництво учасників Ватри листом до прем'єр-міністра Польщі нагадало, що господарі цієї землі надалі чекають, сподіваються справедливості. ВАТРУ прикрасив акт вибору Міс Лемковини – стала нею Моніка Сич. Тяжко було прощатися». (мв)

«**Перемиські дзвони**» ч. 3 (17) – 1994 р. «Відбулося»: «...На Ватрі відбулася прес-конференція, яку провадили голова ОЛ – Василь Шлянта і член ГУ ОЛ – Левко Галь. Відбулася також зустріч представників лемківських організацій з різних країн. Відбулася також зустріч лемківської інтелігенції, якій головував д-р Іван Зривівський зі Щеціна.

Закінчення на 4 стор.

«Лемківщина» ч. 3, осінь 1994 р. «І знов на „Ватрі”», «...Чогось однак бракувало на цьогорічній „Ватрі”. Бракувало присутності українця – лемка диригента Ярослава Полянського, заслуженого для нашої культури не тільки на Лемківщині, але в цілому світі. ...Виступом «Лемковини» з Білянки закінчився концерт, а о 7-й годині вечора староста Петро Перун загасив вогонь «Ватри». Однак люди не розходилися, а співали різні народні пісні з хористами з України до пізньої ночі, й не одному втиснули сльози з очей. До побачення на другий рік!». (Юрій Ковальчик)

«Ватра» ч. 4 (7), жовтень 1994 р., «Кус о Ватрі '94» (П. Повазник). В тим дописі подано розчислення фінансове за ostatніх 5 років Свята лемківської культури в Ждині.

«Наше слово» найбільше писало про «Ватру '94». Не буду вибирати з него цікавих речень. Думам, што тоти люде, які читают «Ватру», тіж читают і «Наше слово». Очохих одсилам до слідуєчих чисел «НС» за 1994 рік: 13, 16, 17, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 43, 45, 46 та за 1995 рік: 7, 8, 18, 19.

П. Шафран

Президенту України
Голові Верховної Ради України
Прем'єр-міністрові України

ЗВЕРНЕННЯ громадян України, депортованих з Польщі, та їх нащадків (з Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя) в 1944-1946 роках.

Цього року минає 50 років з початку депортації українців з території Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя. 9 вересня 1944 року була підписана Угода між Польським Комітетом Національного Визволення та Урядом УРСР про переселення. Уже восени ц.р. у відповідності з договором почалося виселення українців з їх споконвічних земель. В супереч Угоді, переселення не було добровільним. Акція насильної депортації українського населення проводилася з участю служби безпеки, а з 1 вересня 1945 року з залученням Війська Польського і супроводжувалася актами терору з боку польських боївків.

Протягом 1944-1946 рр. депортовано близько 500 тисяч українців (точної цифри ми не знаємо). Ті, що залишилися, були виселені в 1947 році в результаті акції «Вісла» і розсіяні по 1-2 родини на повернутих Польщі західних і північних землях. Депортованих під конвоєм везли або гнали пішки через Освенцим. Там, у філії колишнього гітлерівського концтабору в Явожно були ув'язнені тисячі депортованих українців, багато із них загинули від катувань.

Відзначимо, що все це відбувалося в середині ХХ століття в центрі Європи, що це був акт геноциду, який вперше в історії польсько-українських відносин привів до зміни етнічних границь. Досі вони залишилися незмінними, під чийм би пануванням не перебували українські землі: польським, російським чи австрійським.

Відзначимо також, що злочини більшовизму щодо малих і великих народів засуджені: на рідні землі повернулися калмики, чеченці, інгуші, черкеси, карачаєвці, повертаються кримські татари. Законодавством передбачене відшкодування кривд, завданих депортованим. Здійснюється компенсація матеріальної шкоди, завданої насильно вивезенням на примусові роботи в Німеччину під час другої світової війни. На державному рівні відзначено 50-ту річницю депортації кримських татар.

Нічого не робиться лише для депортованих з Польщі українців, які залишили там свої оселі, поля, ліси й пасо-

виська, школи і храми, інші матеріальні й духовні цінності. Натомість у колишньому СРСР їх чекали колгоспи і радгоспи. Формально депортовані отримували евакуаційні листи і описи майна, де компенсація за залишене майно оцінювалася некомпетентними, а то й малограмотними людьми, часто була умовною. В оцінку не входили ліси, земля громадські споруди. Багато переселенців не одержали жодних документів про компенсацію. До них відносяться частина переселених в 1944 році, а також ті, що тікали від розправи польського війська. Досі депортованим із Польщі не відшкодовано матеріальних і моральних збитків.

Нам, колишнім переселенцям, чиняться перешкоди з боку уряду як України, так і Польщі, для відвідання рідних осель, місць захоронення предків, що виявляється при виробленні закордонних паспортів, переходів через кордон. Люди похилого віку, які, можливо, востаннє могли б побувати на своїй рідній землі, прирівнюються до тих, що активно займаються законним чи незаконним бізнесом.

Ми звертаємося до найвищих органів влади України – законодавчої та виконавчої з такими вимогами:

1. Дати політичну та правову оцінку договору від 9.09.1944 року про депортацію українського населення із споконвічних українських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя.

2. Дати політичну оцінку акції «Вісла» 1947 року, за якою українське населення Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, що не переселилося в Україну, було виселене з рідних земель і розсіяне по північній і західній території Польщі, а тисячі українців ув'язнені в концтаборі (Явожно), чимало з них загинуло.

3. Спільно з урядом Польщі розробити державну програму етнічного відродження Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя, яка передбачила б можливість повернення депортованих на свої етнічні землі, повернення їхнього майна, а також церков і церковного майна, розвиток культури і освіти, задоволення національних, релігійних і культурних потреб.

4. Визнати переселених в Україну з Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя та їх дітей депортованими, якими вони є насправді, з усіма наслідками щодо відшкодування збитків, які витікають звідси.

5. Спільно з польською стороною розглянути питання про надання колишнім депортованим з Польщі українцям, їх нащадкам можливості спрощеного переходу з метою відвідання батьківських осель, впорядкування могил близьким.

6. Просимо прийняти нашу повноважну делегацію для з'ясування концептуальних положень і створити комісію на державному рівні для практичного розв'язання вищевказаних питань.

7. До складу комісії по розробці відповідних документів з вищевказаних питань просимо залучити представників крайових суспільно-культурних товариств «Лемківщина» і «Надсяння», і «Холмщини» — створених у Львові, Тернополі та Івано-Франківську, Луцьку, Рівному, Ужгороді.

8. Просимо підтримати на державному рівні наші заходи – проведення Днів пам'яті і скорботи, присвячених 50-й річниці початку депортації українського населення із споконвічних українських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя.

Додаток до ЗВЕРНЕННЯ

№ № пп	Прізвище, ім'я по-батькові депортованих та їх дітей Серія, номер паспорта	Місце проживання Місце народження	Підпис	Примітка

Світова Федерація Лемків

World Lemkos Federation

508 Parsons Dr., Syracuse, N.Y. 13219 U.S.A.

tel.: (315) 488-3616

11 травня 1995 р.

До
Головних Управ Крайових Організацій,
Членів СФЛ

Засідання Управи СФЛ відбулося 29 квітня 1995 р., в Сиракюзах, Н.Й., Слідуючі члени Президії СФЛ взяли участь в засіданні:

Марія Дупляк – Заступник голови

Стефан Гованський – Секретар

Іван Філь – Скарбник

Володимир Кікта – Член

Іван Оленич – Член

Максим Маслей – Член

Василь Гаргай – Член Контрольної Комісії

Іван Гресь – Член Контрольної Комісії

Програма: В прилозі.

Президював: Проф. д-р Іван Гвозда, Голова.

Найважливіші справи, які ґрунтовно дискутувалося, або в цих питаннях винесено рішення:

1. Комісія Допомоги СФЛ. Вибрано слідуючих осіб до цієї Комісії:

Марія Дупляк – Голова

Іван Оленич – Член

Іван Філь – Член

2. Відзначування 50-річчя геноциду – депортації. Голова Президії, д-р Іван Гвозда познайомив присутніх із його пропозиціями в справі Надзвичайного Конгресу СФЛ та аукового Конгресу СФЛ в Києві в 1995 р. Він також відчитав листа д-ра Степана Криницького, Заступника Голови на Європу, в якому д-р Криницький з'ясовує труднощі, які треба на Україні перебороти, якщо хочеться там організувати в цю пору Конгреси. Згідно із д-ром Криницьким, європейська частина Президії СФЛ засідатиме ще до кінця травня ц.р., щоб вирішити питання організування Конгресів в Києві. Однак, незалежно від їх рішення, кожна Крайова Організація, член СФЛ, повинна відзначити якнайдостойніше ці річниці на своєму терені у формі, яка їй найкраще відповідає. Пляни, форми і змісти відзначувань проситься конкретизувати якнайскоріше, і про них інформувати Голову Президії СФЛ, а головню цілий український світ. Всі Крайові Організації повинні б разом співпрацювати, обмінюватися думками, практикою, людським матеріалом. Зокрема має тут велике поле до попису Культурна Комісія СФЛ, осідком якої є Словачина.

3. Рішено покликати до життя ФУНДАЦІЮ СФЛ ІМ. БОГДАНА ІГОРЯ АНТОНІЧА. Початковим завданням Фондації є роздобути фінансові ресурси, якими можна було б диспонувати передовсім в акціях організаційних СФЛ та її Комісій. В дальшому майбутньому можна буде брати під увагу й інші можливості. Засяг діяльності Фондації, включно із збіркою фондів – Україна і діаспора. Просимо про думки в цій справі.

4. Одобрено зміст і форму документу – ПЕТИЦІЇ, якою СФЛ звертається до головніших держав світу і відповідних міжнародних організацій в справі акції «Вісла», її наслідків, та негайної потреби зайнятися світовим чинником зліквідувати продовжування акції – дій Другої світової війни Польшею.

З основним документом – Петицією йде піддокумент, на якого Крайові Організації СФЛ будуть мати нагоду збирати підписи посеред українського громадянства. Документ є вже зданий до друку.

5. Засідаючі вважали, що Голові Президії СФЛ потрібно виїхати на Україну, щоб стрінутися із членами Президії СФЛ та відповідними державними чинниками українського уряду (міністерство національностей, міністерство заграничних справ, культури, шкільництва і т.д.), щоб переговорити питання 50-річчя акції «Вісла» та передискутувати куплет проблем, які в'яжуться із питанням «Відродження Цілої Лемківщини».

До діяльності Комісії СФЛ. Вважаю, що вони повинні б бути автономними тілами («сателітами» Президії СФЛ), які самі визначають свої форми організації (включно із їх особливим поширенням, залежно від потреб), зміст і засяг діяльності. Фірмовий листок повинна Комісія вживати той самий, що його вживає Президія СФЛ, з додатком назви Комісії.

Прийшло питання до Президії СФЛ в справі печатки СФЛ. В ЗДА і в Канаді урядові і приватні чинники печаток не вживають, навіть й на найважливіших документах. Натомість вживається лише підпис особи, яка є визнана за компетентну даний документ видати (і противно, підпис стверджує компетентність). Цю практику Америки і Канади світ не квестіонує, її приймає. Якщо немає посеред вас таких, які мали б серйозну причину цю практику опонувати, то ми хотіли б її задержати, щоб йти з духом часу.

Було видвинене питання потреби центрального журналу чи газети, щоб організаційні частини СФЛ могли самі між собою більше ефективно комунікуватися, оформлювати потреби світового лемківства, мати форум для виміни думок і практичної діяльності, віддзеркалювати лемківську культуру, як частину загальноукраїнської, стимулювати її розвиток.

Всі члени Президії СФЛ, як й ціле членство лемківської громади, в повищій справі повинні б висловитися, а зокрема Комісія Інформації і Дослідів, Комісія Культури.

Муситься ствердити, що окрім ОЛП, всі інші Крайові Організації в Європі дуже мляво комунікують із осідком Президії. А шкода!

Дай вам всім Боже охоти і витривалости в нашій організаційній праці, та у вашому особистому житті. Пишіть.

(-) Іван Гвозда, Голова

Іван Красовський

Митець із царства фантазії

(до 100-річчя з дня народження Никифора Дровняка)

(Закінчення)

ПІД ЧАС німецької окупації становище Никифора ускладнилося, життя його було під постійною загрозою. Але жителі Криниці не лише врятували йому життя, але й добилися права на малювання на вулиці.

Чарівна природа Лемківщини полюбила Никифора. Він не уявляв себе поза нею. Не дивно, коли у 1945 році його земляків виселяли в Україну, він, немов дитина, плакав. Але покидати рідну Криницю не хотів. Але вже через два роки решту лемків під час горезвісної акції «Вісла» було вигнано з рідних сторін на західні терени Польщі. Гірка доля переселенців не минула і Никифора. Його тричі під наглядом поліції вивозили на захід. Але він щоразу пішки повертався у рідні гори. Врешті на прохання громадськості йому було дозволено залишитися в Криниці.

По війні митець створив безліч «святих» образів у формі поштівок. У час повоєнних злигоднів Никифор побував над морем, зокрема, в Щеціні, де намалював багато морських пейзажів. Ці малюнки експонувалися влітку 1948 року на виставці у Варшавській спілці художників. Великою популярністю користувалися малюнки Никифора на Другому мистецькому фестивалі в Сопоті (1949).

Але заслужена слава прийшла до Никифора пізніше. У 1956 році його твори були виставлені в Лондоні. Ще через рік на Міжнародній виставці мистецтва глухонімих у Римі, де маляру з Криниці вручили високу нагороду – срібну медаль як «найкращому художнику ... за мистецтво, сповнене ніжної поезії» (Пецух Г. Никифор, «Наше слово», 20, 1958). Про Никифора заговорила польська преса. Його мистецтво обговорюється на сторінках «Dziennika Literackiego», «Przekroju», «Życia Literackiego», «Dziennika Polskiego». У Кракові вийшли дві монографії А. Банаха – «Nikifor» (1957) і «Pamiętka z Krynicy» (1959), ряд статей М. Гутовського, П. Пшецяка, О. Волинця, І. Жагулі, Й. Рошка та ін., знято документальний фільм про творчість народного самородка. Виставки з Голландії, Бельгії ще раз довели, наскільки свіже і розмаїте мистецтво Никифора. Маляр був присутній на своїй виставці у Франції. Але слава не

запаморочила голови майстрові, похвали він сприймав без ентузіазму, був байдужий до грошей.

Поодинокі польські журналісти навмисне замовчують лемківське походження Никифора. Називаючи його «славним польським малярем» (А. Василевський), вони намагаються силоміць прив'язати твори митця до польської тематики. Їх козирним аргументом є той, що Никифор малював внизу на своїх картинах латинські літери, інколи об'єднані в слова «Krynica», «Willa». Але ж він був неписьменним і вмів лише механічно перемальовувати написи, котрі часто бачив на вивісках, таблицях, оголошеннях.

Наприкінці 50-х років Никифора почали трактувати як справжнього художника. Музеї Польщі та зарубіжні картинні галереї поповнюють свої фонди творами, автор яких глухонімий самоук. Аматори і приватні колекціонери збилися з ніг, вишукуючи «никифорів».

Никифор малював щоденно по 15-16 годин, крім неділь і свят. Він створив понад 30 тисяч картин. В його акварелях оживають то народна легенда, то пісня, то фантазія, то казка.

«Світ Никифора незбагнений, повний таємниць, сентиментальний. Його творець, без сумніву, людина незвичайної вразливості» (журн. «Polska», 1, 1963).

Творам Никифора властива мистецька незалежність, досконалість композиції, особлива сила поетичності завжди мажорного, теплого колориту. Ця досконалість творів Никифора вражає тим сильніше, що є незрозумілим: як її міг досягнути митець, що не має жодної професійної підготовки...

«Стиль робіт Никифора називаємо найнатуральнішим. Спрошеність, що притаманна його роботам, це мистецька система, основою якої є символ... А символіка Никифора є синтезом високих творчих законів. Це – та пластична кристалізація правди, яку бачимо в найушлюбленіших митцях» (В. Вітрук).

Влітку 1963 року разом з державним опікуном М. Влошінським Никифор відвідав Болгарію, де було влаштовано виставку його картин. У травні 1965 року з творами лемківського маляра познайомив американську громадськість на виставці в Нью-Йорку культурний лемківський діяч Степан Пельц, який згуртував гарну приватну збірку робіт митця з Криниці.

12 травня 1968 року у Львівському Будинку архітектора відкрито другу у Львові і першу в Україні виставку малюнків Никифора з приватних колекцій у Львові (Р. Турина, А. Гнатишака, В. Вітрука, І. Красовського), а також з фондів Львівського музею українського мистецтва (тепер Національний музей у Львові) зібрано 35 творів Никифора. Це картини, що відображають побутові сценки з життя лемків, різноманітні краєвиди Прикарпаття, фантастичні архітектурні ансамблі, дерев'яні лемківські церкви. Але й ця незначна кількість картин, створена під впливом мальовничої природи Лемківщини і стародавнього українського іконописного мистецтва, дала належне уявлення про людину непересічного обдарування.

На відкриття виставки прибули численні шанувальники таланту Никифора Дровняка: вчені, митці, письменники, студенти, робітники. Вступне слово виголосив голова Львівського відділення Спілки архітекторів України М. Вендзилович. З інформацією про творчість Никифора виступив автор цієї статті – земляк художника.

Львів'яни і гості міста з великою увагою ознайомилися з творчими

Никифор Дровняк: Хоругва зі святим

набутками Никифора, фотографіями з його життя, літературою про нього українською і польською мовами.

У вересні 1968 р. виставку перевезено до Києва. Кияни щиро, посправжньому полюбили митця і його твори. Про Никифора заговорили українська преса, радіо.

А 10 жовтня 1968 року Никифора не стало.

У 1983 році видавництво «Arkady» у Варшаві видало альбом А. Банаха «Никифор». Автор дав високу оцінку творчості Никифора, підтвердив його лемківське походження. Шкода лише, що А. Банах не згадав про перше «відкриття» Никифора Р. Туриним у 1932-1938 роках, про популярність Никифора і його творів в Україні, куди у 1945-1946 роках переселено велику кількість лемків – земляків криницького маляра.

Мистецтво дало Никифорові Дровняку силу бути світлим і відвертим, життєрадісним і безкомпромісним. Його творчість пройнята щирістю, осяяна народною мудрістю. Тому так люблять і шанують повсюдно лемківського маляра з Криниці.

Лев Галь

Батько добровольця

(Закінчення)

Власне і військова частина Івана Хомки також була відкликана з району Тирп'якової гори і перекинена до Тисни з метою відправлення на словацький бік Карпат. У Тисні й на переході в Карпатах (на границі) зібралось дуже багато наших людей з довколишніх сіл – з цілого району – головно жінок, матерів, дружин, сестер, дівчат. Був і Григорій Хомка. Люди проводили своїх близьких, синів, чоловіків, братів, хлопців, червоноармійців за границю, на фронт, прощали їх з відходом на фронт у Словаччині. На державному кордоні польсько-чехословацькому були військові оркестри, грали військові марші, мелодії. Прощання відбувалось дуже врочисто та піднесло. Жінки плакали (було бо прецінь чому!!!).

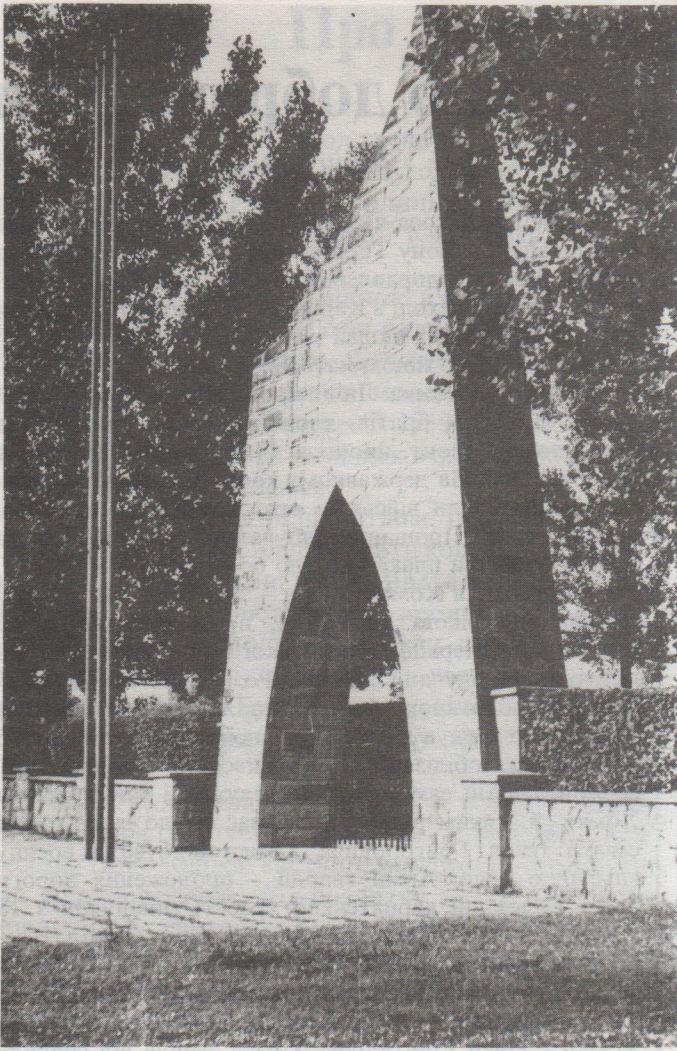
Син Григорія Хомки – Іван – згинув на Словаччині в боях над рікою Тирнавою, в лісах на захід від Січовець, в операції, метою якої було звільнення від гітлерівської окупації Кошиць. Розказував про це батькові його братанок, також Іван Хомка син Тимотія Хомки, що вернув додів з Червоної армії у червні 1945 року по демобілізації. Дослужився він звання мол. сержанта в тій самій роті, що служив і син Григорія Хомки, й з яким разом, цілий час аж до солдатської смерті Івана Григоровича Хомки відбували воєнну кампанію І-шої Армії гвардії – проложення дороги через Головний карпатський хребет, співдіяння з 18 Армією та 17 гвард. стріл. корпусом у звільненні з гітлерівської окупації Закарпатської України та Східної Словаччини. В стрілецькому рові – траншеї, в лісі над рікою Тирнавою стрічний брат і друг Івана Тимотійовича Хомки – Йван Григорович Хомка згинув від снаряду ворога. Бій був запеклий. Густо рвались артилерійські

Продовження на 8 стор.

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ СЕМІНАРІЇ В КРИНИЦІ

1941/42 рік. Курс І-ший – хлопці.

Дукля коло Кросна. Входові ворота на пам'ятник-цвинтар боїв за Дуклянський Перевал в 1944 р.

Фото Л. Галь, 1968 р.

та мінометні снаряди, йшов густо кулеметний вогонь. Згинуло тоді, в чергових атаках і відбиванню чергових контратак гітлерівських сполучень, багато червоноармійців. Готовився черговий наступ. Іван Тимотійович Хомка вигребав в каменистій землі словацьких гір, стрілецької траншеї (окопу) яму і похоронив свого стрічного брата та бойового товариша. Опісля пішов з бійцями в новий побідний наступ. Тепер в червні 1945 року на прохання свого стрійка Григорія Хомки іде з ним удруге на Словаччину, до лісу над рікою Тирнавою шукати власними руками построєної полевої могили стрічного брата, щоб тепер вже добре, глибоко похоронити його тлінні останки в землі, на кладовищі так, щоби вовки і круки не розтігали солдатських гірняцьких костей. Іван Тимотійович Хомка віднайшов в лісі над рікою Тирнавою буйне бойове становище своєї роти та місце, де згинув і був похоронений його стрічний брат Іван Григорович Хомка. Довкола по лісі було повно позабаваних в боях непохоронених солдатів советських та німецьких. Як хто впав в бою, так і лежав. Григорієви Хомка залишився в пам'яті, на ціле життя, образ советського сержанта, що з простріленою головою сидів між каменями в лісі мов живий. Недавно скінчилася зима, зійшли сніги, в горах в лісі холодно навіть літом. Тіла побитих ще добре заховались. Григорій Хомка сім років воював у австрійській армії на італійському фронті, в горах, в лісах, брав участь у багатьох боях, ішов чимало разів до штурму в горах під гарячим небом Італії, але те, що побачив там у рідних горах Карпатах, у лісі над рікою Тирнавою, переходило все, що бачив та що міг собі уявити

(а що було закономірним для старої російської військової культури – «школи», що її перейняла большевицька військова мораль та відношення до людей, помітне й донині в бувшій советській армії – ц.зн. безмірної погорди для людського «гарматного м'яса»!). Артилерія – оцей «бог війни» й міномети збирали тут страшне криваве жниво!

В тому часі (літом 1945 року) у Січовцях військова советська влада будувала велике воєнне кладовище з величавим пам'ятником пам'яті і слави погибшим тут, в боях, червоноармійцям. За одного віднайденого на доволі чисних побоевищах та привезеного на кладовище у Січовцях погибшого в боях советського солдата, військова советська влада платила місцевим людям 300 чes. кор. А це було дуже небезпечне діло. По лісах було багато захоронених ще мін, артилерійських невипалів тощо. Були приклади поранення чи смерті сміливців від тих воєнних «пам'яток»!

Григорій Хомка звернувся до завідуючого побудовою воєнного кладовища в Січовцях, майора ЧА з проханням похоронити його сина Йвана на кладовищі. Майор дав Григорієви Хомка труну й підводу, а також робітників, що мали провести ексгумацію погибшого. Але Григорій Хомка сам з братанком відгребали тлінні останки сина й стрічного брата, зложили в домовину та привезли до Січовець, де словацька влада похоронила погибшого солдата на військовому кладовищі разом з іншими ексгумованими з випадкових місць похоронення, бо віднайденими на побоевищах советськими погибшими солдатами. Похорони відбулися з належними врочистими військовими почестями. На могилі Йвана прибито пропам'ятну таблицю з написом, що сповіщав, що тут спочиває вічним сном красноармієць Іван Хомка, що згинув за советську батьківщину – «родину» та волю словацького народу.

Григорій Хомка був з братанком Іваном Тимотійовичем Хомкою у Січовцях шість днів. Ходили по бувшій побоевищі. Іван Тимотійович Хомка розказував і показував стрійкові місце в лісі, де інший команчанин – Андрій Кантуляк, що був у тій самій дружині (зводі) що й Іван Григорович Хомка, і зівстав поранений та стратив ногу. Сам Іван Тимотійович Хомка по війні жив у Команчі і помер весною 1969 року.

Нині у Січовцях місцеве населення піклується воєнним кладовищем советської армії, а величавий пам'ятник «Пам'яті і слави» павшим в боях червоноармійцям нагадує живим страхіття страшної війни в лісах і горах, де як правило, гине стільки людей. Солдатські могили червоноармійців, в яких спочиває чимало костей синів наших карпатських гір Лемківщини приказують нашому поколінню бути пильними, щоб більше не повторились трагедії років 1939-1945, щоб молоді юнаки не мусіли гинути по своїх і чужих лісах в обороні рідної землі, рідних хат, а батьки замість за грибами не мусіли ходити по лісах шукати синівських могил!

Від редакції:

Стаття була написана в травні 1970 року для тижневика «Наше слово» на підставі розмови з п. Григорієм Хомкою, проведеної літом 1969 року в Команчі.

Був це один з багатьох матеріалів, підготовлених членами «Історичної комісії», що її покликано у Вроцлаві тодішнє ВП УСКТ (при апробації тодішнього гол. секретаря ГП УСКТ Григорія Боярського та Адміністративно-суспільного виділу ВК ПОРП у Вроцлаві), а за що м.ін. опісля це правління разом з комісією зістало тими ж владами розігнане.

В статті змінено форму дієслів з теперішнього часу на минулий та пропущено мало істотні фрагменти тексту для її скорочення, а також деякі необхідні на тамті часи звороти, що нині були б дивовижним анахронізмом. Статтю поповнено поясненнями та завваженнями, що їх тоді написати не можна було б!

Дитячий художній гурток „Поточок” з Патоки. Керівник Петро Гойняк

Дитячий гурт „Калиноньки” з Дрогобича. Керівник Ольга Кічкало. Фото В. Бутно

Естафета поколінь

МІЖ ЛЕМКАМИ УКРАЇНИ поширилася радісна вістка: в Тернополі почали бити «Дзвони Лемківщини» – це назва часопису крайового товариства «Лемківщина» в Україні, який почав виходити з квітня 1994 р. А з січня 1994 р. на весь світ розгорілася справжня «Ватра», яка непохитно стверджує, що лемки жили, живуть і будуть жити, бо в них палахкотить незгасаючий вогонь безперервного існування. Це найменування органу Об'єднання лемків у Польщі.

До головних редакторів вищезгаданих часописів звернене привітання колишнього головного редактора «Нашого Лемка».

Вельмишановний пане Петре Сорока!

Високоповажаний пане Михайле Ковальський!

Від глибини душі вітаю Вас од себе особисто як свіржов'янина, засновника і першого головного редактора «Нашого Лемка» і врочисто передаю Вам, пане Петре, першому головному редакторові «Дзвонів Лемківщини», і Вам, пане Михайле, першому головному редакторові «Ватри», естафету поколінь. Шістдесят років носив я її по різних країнах, долаючи всілякі перепони у пошуках своїх наступників. Так розпорядилася доля, що в ювілейному році 60-ліття «Нашого Лемка» ними стали саме Ви.

Пане Сорока! З Вами вийшов у мене досить дивний збіг обставин, адже обидва ми Петри і наші прізвища починаються з літери «С». Ви народились на Україні, але не забули свого лемківського коріння. Вам удалось в 1994 р. піднятися вище на один щабель наукової драбини. Отже сердечно вітаю Вас із присвоєнням Вам наукового ступеня кандидата філологічних наук. Від усієї душі бажаю, щоб Ви як молода людина, перед якою майбутнє, незабаром захистили і докторську дисертацію, стали професором і написали фундаментальні твори для дальшого просування вперед української літератури.

Мені пощастило дожити 85-ти років у свобідній, звільненій від кайданів України. Мої побратими-співробітники, на жаль, не дотримали мені товариства: Тарнович спочив навечно в канадській землі, а Дудра склав кістки в США, чудом, Богу дякувати, залишився в живих тільки я і не інакше як великим особистим щастям вважаю я це.

Пане Ковальський! Ви походите з Полян, які лиш високі гори відділюють від Криниць. Поляни ще в міжвоєнний період піднялись на так високий технічний рівень, що примусили енергію пливучої води обертати млинці, крутити січкальні, млинки (віялки), молотарки тощо¹. На ті часи це було величезне цивілізаційне досягнення. У Вас, пане Михайле, подвійна вища освіта (Щецінська вища економіч-

на школа і Вроцлавська вища рільнича школа) подібно як і в мене (Берлінський інститут економіки і Київський педагогічний інститут іноземних мов). Крило насильницької депортації болоче зачепило й Вас. Крім цього, польський комуністичний режим щедро обдарував Вас шістьма роками ув'язнення не знати за що, хіба щоб познущатися з невинної людини. Ви мужньо все перенесли. Сьорбнули Ви також порцію каторжних робіт у гітлерівському райху.

Я на старі роки захопився економікою (бо «наш» комуністично-більшовицький режим не давав мені змоги замолоду) і заохочую лемків займатися економічною діяльністю. Гадаю, що й Ви, маючи вищу економічну освіту, могли б у цій ділянці багато корисного зробити... Редагування «Ватри» могло б, по-моєму, тільки посприяти цьому. Запрошую Вас до співробітництва в цьому ділі. Тоді, коли дотеперішня «Ватра» була майже малограмотна, досить примітивна, то кварталник під Вашим керівництвом сягає європейського рівня.

Привітаймо спільно, пане Петре і пане Михайле, «Лемківську сторінку» варшавської газети «Наше слово», яка довгі роки виконувала (й виконує) роль майже часопису для лемків. Не забудьмо подякувати журналові «Лемківщина», який на американському континенті турбується долею наших земляків. Передаймо сердечне вітання іншим, нам невідомим, лемківським періодичним виданням у світі.

Отже, пане Петре і пане Михайле, обминайте болота і водоймища (мочари), продирайтеся крізь лісові гущавини й хащі, перескакуйте рови і ями, лупайте скелі, що виростатимуть на Вашому тернистому шляху, сійте добро, злагоду, єдність і згоду між нашими земляками та успішно і плідно мчіть у ХХІ століття, щоб ту почесну історичну естафету передати далі в надійні руки прийдешнім поколінням лемків.

Вдосконалюйте редаговані Вами лемківські часописи, щоб вони були багаті змістом і формою, масово читабельні, цікаві та доступні цінами. Поруч із культурницькою, мистецькою, політичною, історичною, науковою, різноманітною інформаційною та іншою захоплюючою тематикою поміщайте у «Дзвонах Лемківщини» і «Ватрі» також матеріали з діяльності лемків у сфері економіки, яка, як відомо, є вирішальною для нашого існування. Забезпечуйте Вашим часописам належний інтелектуальний рівень.

Петро Смереканич (Львів)

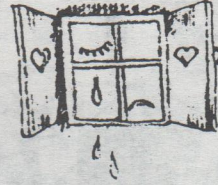
¹ Можливо, що Автор помилив Поляни коло Криниць з якимсь іншим селом (редакція).

ДИТЯЧА СТОРІНКА

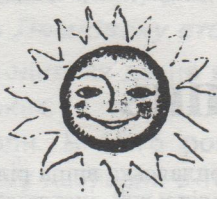
Реве та стогне Дніпр широкий. (Т. Шевченко).

Дощ іде

Вікна плачуть

Сонце сміється

Струмки співають

Дорога простяглася

Хмарка пливе

Потік біжить

Вітер свище

$$3 + \square + 2 = 9$$

$$\begin{array}{r} + \quad + \quad + \\ \square + 3 + 3 = \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad + \quad + \quad + \\ 2 + \square + 2 = \square \end{array}$$

$$\square + 8 - \square = 7$$

МАТЕМАТИЧНА
ХРЕСТІВКА

В порожні квадрати
вписати цифри так,
щоби були правильні
розв'язання

MINISTERSTWO PRZEKSZTAŁCEN WŁASNOŚCIOWYCH

00-522 Warszawa, ul. Krucza 36/ Wspólna 6

tel: 628 02 81, fax: 213 361, 625 11 14, tlx: 816 521

Biuro Reprywatyzacji

Warszawa 1995.05. №2

BR-2/I-1/373/95/TM

Zjednoczenie Łemków
Zarząd Koła we Wrocławiu
ul. Ruska 46 a
50-079 Wrocław

Po zapoznaniu się z przesłanymi uwagami i wnioskami do rządowego projektu ustawy o rekompensatach z tytułu utraty nieruchomości przejętych z naruszeniem prawa na podstawie przepisów wydanych w latach 1944-1962, pragnę uprzejmie podziękować za wnikliwą merytoryczną analizę przedmiotowego projektu ustawy.

Jednocześnie pragnę poinformować, iż przesłany w załączeniu projekt ustawy o Akcji "Wisła" deportacyjno-wysiedleńczej, wojskowo-policyjnej akcji represyjnej wobec ludności ukraińskiej - obywateli polskich przeprowadzonej w 1947 roku, stanowi cenną propozycję prawnego rozwiązania przedmiotowej problematyki.

Ze swej strony pragnę wyjaśnić, iż strona rządowa opracowała nowy projekt ustawy o rekompensatach z tytułu utraty mienia przejętego z naruszeniem prawa na podstawie przepisów wydanych w latach 1944-1962.

Proponowany zapis nadaje uprawnienia do otrzymania rekompensaty osobom, które utraciły mienie wskutek niezgodnej z prawem nacjonalizacji.

Zakres przedmiotowy projektu ustawy obejmuje mienie którego przejęcie na własność Państwa nastąpiło z naruszeniem ówczesnie obowiązującego prawa jak również mienie za którego przejęcie nie przyznano odszkodowania ani nieruchomości zamiennej - jeśli przepisy na podstawie których mienie przejęto, przewidywały przyznanie powyższego świadczenia.

Rozszerzona konstrukcja zakresu przedmiotowego ustawy powoduje, iż projekt obejmuje swym zakresem również mienie przejęte przez Państwo w trybie wyłączenia.

Generalną zasadą spełnienia zobowiązań Państwa z tytułu utraty mienia przejętego z naruszeniem prawa jest przyznanie świadczenia w formie bonu rekompensacyjnego.

Jednocześnie projekt ustawy uruchamia mechanizmy umożliwiające części dawnym właścicielom zwrot mienia w naturze, poprzez stworzenie tzw. uproszczonego trybu nabywania nieruchomości.

Pragnę wyrazić nadzieję, iż proponowany przez Rząd korzystniejszy dla byłych właścicieli zapis projektu ustawy spotka się z przychylnym stanowiskiem Sejmu R.P. i pozwoli uporządkować stosunki własnościowe w odniesieniu do znacjonalizowanego mienia.

Z wyrazami szacunku

DYREKTOR
Biura Reprywatyzacji
mgr Włodzisław Marek

URZĄD RADY MINISTRÓW
Biuro Kontroli
00-581 Warszawa, ul. Litewska 2/4
Nr S-57/4979/95/LB

Warszawa, 1995-05-00

Zarząd Koła "Zjednoczenie Łemków"
Zarząd Koła Związku Ukraińców w Polsce
Helsińska Grupa Działania na Rzecz
Obrony Praw Ludzkich i Obywatelskich
ul. Ruska 46a
50-079 Wrocław

Szanowni Panowie,

Biuro Kontroli Urzędu Rady Ministrów uprzejmie powiadamia, że otrzymało z Gabinetu Prezesa Rady Ministrów wystąpienie w/w Zarządów Kół adresowane do Pana Premiera Józefa Oleksego. Zawarte w wystąpieniu i jego załącznikach treści poddane zostały starannej i wnikliwej analizie, jak również zamieszczone w opracowaniu analitycznym, cyklicznie wykonywanym przez Biuro dla potrzeb Kierownictwa Rządu.

Opracowania takie pozwalają na bieżące informowanie adresata licznych listów o problemach, nastrojach i oczekiwaniach społecznych.

Z poważaniem

DORADCA MINISTRA
mgr Leszek Białecki

Warszawa, 1995-05-04

SLD SOJUSZ
LEWICY
DEMOKRATYCZNEJ
KLUB PARLAMENTARNY
Aleksander Kwaśniewski
Przewodniczący

Zarządy Kół
Zjednoczenia Łemków
Związku Ukraińców w Polsce
Helsińskiej Grupy Działania
ul. Ruska 46a
50-079 Wrocław

Uprzejmie informuję, że pismo L.dz.4/95 z dnia 28.04.1995 r. wraz z załączonymi materiałami skierowałem do posłów SLD członków Sejmowej Komisji Przekształceń Własnościowych, celem wykorzystania w pracach legislacyjnych związanych z reprywatyzacją.

Z poważaniem

Іван Головачук

Стежечка

О стежечко крута моя!
Ти мене виводиш в буйне поле,
Де смерічок царство небо коле.
І грає ніжно скрипка солов'я.

Йду, збиваю срібло рос. Вже ліс...
Золоте вітаю тут світання.
В небі блідне рожа — зірка рання,
Лине срібне стрекотіння кіс.

День стриже поляни в покоси...
Липень теплоти у сонця просить,
Щоб у сіні запах не пропав.

Щем у м'язах несуча я додому
Йтиху радість в серці молодому —
Час в копиці літка поскладав.

20.VII.1978 р.

00-902 Warszawa, ul. Wiejska 4/6/8, fax 621-84-23
telefony: Przewodniczący Klubu 625-37-82, Biuro Klubu 29-12-60

26

NR 111 (4064) 15 maja 1995

Zakarpacie: województwo z rządem emigracyjnym

Wyobraźmy sobie, że któregoś dnia kilku górali z Zakopanego wyjeżdża do Bratysławy, gdzie organizują konferencje prasowe, ogłaszają oderwanie Podhala od Polski i proklamują powstanie rządu emigracyjnego Republiki Podhalańskiej. Następnego dnia, jak gdyby nigdy nic, wracają spokojnie do Zakopanego i dalej, bez przeszkód ze strony policji czy prokuratury, prowadzą działalność separatystyczną. Powie ktoś, że to fantazja. A jednak coś takiego zdarzyło się niedawno na granicznym z Polską Zakarpaciu.

Ratunek w analfabetyzmie

Zakarpacie, ze stolicą w Użhorodzie, to najdalej wysunięty na zachód skrawek Ukrainy. Wcisnięte jest między granice Polski, Słowacji, Węgier i Rumunii oraz zamieszkałe — oprócz Ukraińców — przez mniejszości: węgierską, rumuńską, rosyjską, słowacką, cygańską. Można się tam także natknąć na założenie w XIX stuleciu wioski niemieckie i włoskie. Góralska ludność tych malowniczych terenów nazywa siebie Rusinami, Huculami, Lemkami, Bliachami, Wierchowianami. Do dziś w mowie codziennej są tu w użyciu — jak doliczyli się językoznawcy — aż 92 dialekty słowiańskie, w tym najbardziej archaiczne formy zbliżone do języka starosłowiańskiego. Nieraz nawet ludność sąsiednich wiosek mówi odmiennymi gwarami. Podobno mieszkańcy Zakarpacia, właśnie na skutek tego, że przebywają najbliżej „źródeł” starosłowiańszczyzny, są najbardziej uzdolnieni do nauki wszystkich języków słowiańskich.

Skąd wzięło się to „języków pomieszanie”? Otóż przez prawie tysiąc lat Zakarpacie znajdowało się pod zwierzchnictwem Węgier i zapisało się na trwałe w historii tego kraju. Na przykład w 1703 r. w Mukaczewie wybuchło powstanie Rakoczego przeciw Habsburgom, które dało początek ośmioletniej wojnie o niepodległość i którego pozostałością jest węgierski marsz narodowy — „Marsz Rakoczego”.

Co ciekawe, Węgrzy pojawili się na Zakarpaciu dwukrotnie: raz ze wschodu i raz z zachodu. Najpierw w 896 r. jako najezdźcy z azjatyckich stepów (wówczas to miejscowi Słowianie cywilizowali ich i uczyli osiadłego trybu życia), później zaś z Niziny Dunaju (wtedy to już oni odgrywali wobec Rusinów rolę nosicieli wyższej cywilizacji).

Konflikt węgiersko-rusiński zaczął narastać zwłaszcza w XIX wieku — stuleciu nacjonalizmów. Kiedy językiem oficjalnym była łacina, unifikowała i zacieślała różnice między narodami. Gdy w 1825 r. zastąpił ją język węgierski, okazało się, że w systemie oświaty nie ma miejsca dla rusińskiej mowy. Jedyne ratunkiem Rusinów przed narastającą madyaryzacją stało się pogrążenie w analfabetyzmie

Heimat Zakarpacie

Zamknięty na zewnętrzne wpływy kulturowe naród nastawił się na obronę własnych tradycji. W efekcie nawet poszczególne wsie zaczęły się od siebie izolować (co w górzystym kraju, przy braku połączeń komunikacyjnych, nie było trudne) i oto dziś w jednej wiosce mówi: koń, wół, stół (pisownia oryginalna), w sąsiedniej: kiń, wił, stił, a w jeszcze następnej: koń, woł, stoł. Nie ma też drugiego takiego miejsca na Ukrainie, w którym zachowałyby się tak wiele ludowych podań i bajek.

Po niebezpieczeństwie madyaryzacji przyszła groźba rusyfikacji. Mogłoby się wydawać, że Rosjanom przyjdzie to łatwiej niż Węgom, gdyż byli Słowianami i stosowali terror na masową skalę. Stanowili jednakże na Zakarpaciu element obcy kulturowo. Rosjanie nigdy na tych terenach nie zamieszkiwali, przyszli tu dopiero z Armią Czerwoną. Kiedy w 1944 r. marionetkowa Komunistyczna Partia Ukrainy Zakarpackiej prosiła Stalina o wcielenie kraju do ZSRR, w jej składzie nie było ani jednego Rosjanina. Zaczęli oni przyjeżdżać dopiero po wojnie w charakterze urzędników kolonialnych: sekretarzy partii, kierowników administracji, dyrektorów zakładów. Osiedlili się w starych mieszczanskich kamienicach, w których wcześniej mieszkali Żydzi, Niemcy i Węgrzy. 110 tysięcy zakarpaccy Żydów zamordowali hitlerowcy podczas wojny, natomiast po 1945 r. Sowietci wywieźli na Sybir wszystkich mężczyzn — Węgrów i Niemców — w wieku od 18 do 50 lat.

Kiedy 1 grudnia 1991 r. odbywało się na Ukrainie referendum niepodległościowe, aż 92,5 proc. mieszkańców Zakarpacia opowiedziało się za przynależnością do niepodległej Ukrainy. Jednocześnie było to jedyne województwo, w którym na kartach wyborczych umieszczono wówczas dodatkowe pytanie: Czy jesteś za szczególnymi uprawnieniami dla samorządu lokalnego? 78 proc. wyborców odpowiedziało pozytywnie.

Zdecydowała o tym owa odrębność kulturowa i historyczna regionu, która sprawiła, że w jego mieszkańcach rozwinęło się poczucie przynależności do „małej” ojczyzny (Heimat Zakarpacie) przy jednoczesnym uznaniu „dużej” (Vaterland Ukraina).

Nie bez wpływu na wynik referendum pozostały także rozsiewane wcześniej pogłoski, jakoby po głosowaniu Zakarpacie miało zostać wcielone w wyniku reformy administracyjnej do województwa lwowskiego. Uraziło to dumę mieszkańców regionu, tym bardziej że ludność Zakarpacia bardzo nieufnie odnosi się do Galicjan.

Mają odmiennie od nich preferencje polityczne: w czasie wyborów w 1990 r. w województwie lwowskim opozycyjny „Ruch” zdobył 257 miejsc w 260-osobowej Radzie Obwodowej, podczas gdy po

sąsiedzku na Zakarpaciu — ani jednego.

Mieszkańców Zakarpacia odstrasza przede wszystkim zbyt agresywny nacjonalizm ugrupowań politycznych w Galicji. Oni sami zaś, żyjąc w tyglu narodowościowym i religijnym, przywykli raczej do szanowania swojej odmienności.

Choć dla osoby przyjezdnej Zakarpacie wydaje się być oazą spokoju, to w prasie rosyjskiej przedstawiane jest stale jako źródło niepokojów. Ma to potwierdzać tezę o braku zdolności państwowotwórczych wśród Ukraińców. Koronnym argumentem jest rusiński separatyzm.

Na początku wypadałoby wyjaśnić różnicę między słowami „rusiński” i „ukraiński”. Prawdą jest, że w dawnych czasach Ukraina nazywała się Rusią, a sami Ukraińcy określali siebie mianem Rusinów. Jeszcze na początku naszego stulecia wybitny pisarz ukraiński Iwan Franko pisał o sobie, że jest Rusinem.

Pojęcie to zawłaszczyła sobie jednak Moskwa, która postanowiła zlikwidować wszelką odrębność ukraińską i zaczęła utożsamiać „rusiński” z „rosyjskim”, stapiając je w jedno: w „ruski”. Deklaracja: „jestem Rusinem”, zaczęła znaczyć tyle, ile „jestem Rosjaninem”. Z tego powodu rodacy Tarasa Szewczenki zdecydowali się używać słów „Ukraina” i „Ukraińcy”.

Na Zakarpaciu, które przez całe wieki było oderwane od właściwej Ukrainy i nie miało podobnych kłopotów z Rosjanami (aż do 1944 r.), określenie „Rusin” nie uległo dewaluacji i utrzymało swoje pierwotne znaczenie. Żywność tego określenia sprawiła, że stało się ono parawanem dla separatystów.

Separatyści bez mandatów

Ideę narodu karpatorusińskiego rozpropagował jako pierwszy profesor slawistyki z Toronto Paweł Robert Magocsi. Na Zakarpaciu mówi się trochę półżartem, że źródłem powstania rusińskiego separatyzmu stał się konflikt pomiędzy akademickimi kręgami emigrantów, a konkretnie pomiędzy poszczególnymi katedrami ukrajinistyki i slawistyki na uniwersytetach Kanady i USA. Jedni twierdzili, że Rusini to inaczej Ukraińcy; drudzy z kolei utrzymywali, że Rusini nie mają z Ukraińcami nic wspólnego. Nie pierwsza to zresztą próba oddzielenia Rusinów od Ukrainy, np. w połowie XIX w. ukazała się „Antropologia Ugro-Rusinów”, w której dowodzono, że szczepy ruskie są pochodzenia... węgierskiego.

Dopóki spór miał charakter akademicki i toczył się na dysertacje i referaty, nie był groźny. Profesorowi Magocsiemu argumenty naukowe jednak nie wystarczały i postanowił sięgnąć po polityczne. W 1991 r. zjawił się na Zakarpaciu i natychmiast stał się głównym ideologiem rusińskiego separatyzmu. Pod jego wpływem ukształtowało się To-

warzystwo Rusinów Podkarpackich.

Jest to organizacja, która cieszy się poparciem i pomocą Moskwy oraz tej części diaspory rusińskiej, która nie uważa się za ukraińską. Do Towarzystwa należą głównie byli działacze aparatu komunistycznego. Przewodniczącym jest Iwan Turianica ze znanej rodziny prominentnej, którego ojciec jako sekretarz generalny Komunistycznej Partii Ukrainy Zakarpackiej wysłał w 1944 r. list do Stalina z prośbą o przyłączenie regionu do ZSRR. Aktywiści Towarzystwa także dziś nie ukrywają swojej nostalgii za Związkiem Radzieckim, którego reaktywowania bardzo by sobie życzyli.

Jak twierdzi znany działacz Towarzystwa Wasyl Turek, na całym świecie żyje ok. 2 milionów Rusinów, z tego 800 tysięcy na Zakarpaciu. Turek nie podaje źródła tych danych. Wiadomo natomiast, że od czasu kiedy Rada Obwodowa w Użhorodzie zezwoliła mieszkańcom regionu na wpisywanie do paszportu w rubryce „narodowość” słowa „Rusin”, to na 1,8 miliona mieszkańców skorzystało z tego prawa tylko 70 osób.

Potwierdzeniem rzetelnej pozycji Towarzystwa Rusinów Podkarpackich były ostatnie wybory parlamentarne na Ukrainie w kwietniu ub. r. Choć kampania wyborcza Rusinów kosztowała bardzo wiele, to jednak nie zdołali oni wywalczyć ani jednego mandatu.

Mimo to w swoim organie prasowym „Podkarpackiej Rusi”, twierdzą, że cieszą się poparciem większości mieszkańców Zakarpacia. W 1993 r. wyjechali do Bratysławy i tam ogłosili powstanie „tymczasowego rządu Rusi Podkarpackiej”, którego premierem mianował się wspomniany Iwan Turianica. Wysłał on ultimatum do Rady Obwodowej w Użhorodzie, aby proklamowała autonomię Zakarpacia, gdyż w przeciwnym razie zrobi to „nadmierzające forum”, w skład którego wchodzi Towarzystwo Rusinów Podkarpackich oraz organizacje mniejszości narodowych.

Przeprasiny premiera

Dlaczego Rusini wybrali akurat Bratysławę? Czyżby na Słowacji ktoś im sprzyjał?

Otóż był już w historii przypadek, że losy Zakarpacia rozstrzygnęli sami Rusini poza jego granicami. Działo się to w 1918 r., kiedy zastanawiano się, czy po wojnie światowej zostanie region przy Węgrzech, czy też przyłączyć do innego kraju, a jeśli tak, to do jakiego: rumuńskiego, czechosłowackiego czy bolszewickiego. Rozważano też pomysł stworzenia oddzielnego państwa — Ukrainy Zakarpackiej — ale idea ta szybko upadła, gdyż byłoby to twór zbyt słaby, aby przetrwać dłużej wśród silniejszych sąsiadów.

Ostatecznie zdecydowano się na przeprowadzenie referendum wśród emigrantów z Zakarpacia w Ameryce. W sanych Stanach Zjednoczonych wzięło w nim udział 118 tysięcy osób.

W większości opowiedziały się one za koncepcją wielonarodowościowego państwa Tomasza Masaryka. Takie stanowisko zajął też podczas konferencji pokojowej w Wersalu lider Rusinów dr Hryhoryj Zatkowicz i Zakarpacie znalazło się w granicach Czechosłowacji.

Sytuacja zmieniła się po układzie monachijskim z 1938 r. i traktatach wiedeńskich z 1939 r., kiedy to na Zakarpacie wkroczyli Węgrzy i po raz pierwszy od wieków została ustanowiona granica polsko-węgierska. Część miejscowej ludności nie mogła się z tym pogodzić i w mieście Chust proklamowała powstanie niepodległej Ukrainy Zakarpackiej, której prezydentem został grekokatolicki ksiądz Augustyn Wołoszyn. W ciągu kilku tygodni Węgrzy położyli jednak kres temu efemerycznemu państewku.

Po dwudziestu latach rządów Czechów i Słowaków pozostali jednak wśród mieszkańców Zakarpacia miłe wspomnienia. Praga była jedną metropolią, która więcej inwestowała w region, niż z niego czerpała. Nawet ukraińscy publicyści nacjonalistyczni, którzy w odniesieniu do Rosjan, Polaków, Węgrów czy Rumunów stosują termin „okupant”, nie czynią tego nigdy w stosunku do Czechów i Słowaków.

Kiedy istniała jeszcze Czechosłowacja, przyjeżdżał na Zakarpacie z Pragi lider faszyzującej Partii Republikańskiej dr Mirosław Śladek. Na wiecach organizowanych dla niego przez Towarzystwo Rusinów Podkarpackich mówił otwarcie: — Zakarpacie to nie żadna Ukraina. Zakarpacie to część Czechosłowacji. Jedyną pożyteczną rzeczą, jaką możecie zrobić, jest przyłączenie się do Czechosłowacji.

Po tych wystąpieniach musiał przyjeżdżać do Użhorodu ówczesny premier federalny Czechosłowacji Marian Czalla (urodzony na Zakarpaciu) i przemawiać publicznie za wystąpienia Śladka.

Kiedy rozpadła się federacja Czechów i Słowaków, wyjazd Śladka na Zakarpacie siłą rzeczy ustały, ponieważ zniknęła granica czesko-ukraińska. Pozostały natomiast kontakty Rusinów z granicą zachodnią. W otoczeniu premiera Słowacji Vladimira Meziara nie brak zaś ludzi, którzy chętnie widzieliby Zakarpacie jako część swego kraju, a Rusinów (Ukraińców) jako skuteczną przeciwwagę dla wpływów liczącej na Słowacji mniejszości węgierskiej.

Sami Węgrzy, choć są na Zakarpaciu największą, bo aż 200-tysięczną mniejszością, nie sprawiają władzom ukraińskim większych kłopotów.

Separatyzm jako straszak

Dlaczego Towarzystwo Rusinów Podkarpackich, choć jego hasła są jawnie antypaństwowe, może działać bez przeszkód? Dlaczego Iwan Turianica może głosić, że lepiej się sprzedać każdemu — Budapesztowi, Bratysławie, a nawet Moskwie — niż dalej znajdować się pod „okupacją Kijowa”, a mimo to jego wypowiedzi nie wywołują żadnej reakcji władz ukraińskich?

Wszystko wskazuje na to, że działalność separatystów jest na ręce władzom lokalnym. Kiedy podczas referendum z 1991 r. przegłosowano szczególne uprawnienia dla samorządu lokalnego, miejscowe władze zinterpretowały to jako przyzwolenie na tworzenie wolnej strefy ekonomicznej. W listopadzie 1992 r. deputowani Rady Obwodowej w Użhorodzie przegłosowali nawet w tej

sprawie odpowiednią uchwałę. Kiedy ministrem współpracy gospodarczej z zagranicą w rządzie Leonida Kuczmy został pochodzący z Zakarpacia Iwan Herc, to w jedną z pierwszych podróży poleciał do Chin, by zobaczyć, jak funkcjonują tamtejsze strefy wolnocłowe.

Aby jednak taka strefa powstała, potrzebna była zgoda naczelnych władz w Kijowie, a te — wciąż scentralizowane i zbiurokratyzowane — nie chciały się na nią zgodzić. Miejscowa administracja postanowiła więc wykorzystać straszak rusińskiego separatyzmu, aby wymusić na Kijowie maksimum swobody przy organizowaniu strefy i kierowaniu nią. Ukraiński prezydent i rząd nauczeni jednak przykładem Krymu, że pewna doza autonomii może prowadzić do eskalacji żądań separatystycznych, zdecydowanie się temu sprzeciwiają. Boją się, że decentralizacja i federalizacja kraju mogą tylko wzmocnić procesy odśrodkowe i doprowadzić do oderwania niektórych prowincji od Ukrainy.

Jeszcze do niedawna wydawało się, że władza centralna jest zbyt słaba, aby zapobiec samowolnej emancypacji regionów, ale zdecydowana interwencja Leonida Kuczmy na Krymie pokazała, że jest inaczej. Ta demonstracja siły ukraińskiego prezydenta z pewnością powstrzyma zakarpacką administrację od działania metodą faktów dokonanych. W ten sposób próbowali oni postąpić jeszcze jesienią 1993 r., kiedy to Rada Obwodowa w Użhorodzie zapowiedziała rozszerzenie uprawnień samorządowych dla Zakarpacia. Planowane posiedzenie rady odwołano jednak, kiedy tego samego dnia nacjonalistyczne ugrupowanie UNSO postanowiło przyjechać ze Lwowa i przeprowadzić pod Użhorodem paramilitarne manewry.

„Ssawka Ukrainy”

W chwili obecnej wojewodą Zakarpacia jest Serhij Ustycz, a merem Użhorodu Serhij Ratuszniak. Podział władzy między nimi odzwierciedla podział wpływów w regionie. Ustycz jest starym aparatczykiem i reprezentuje interesy byłej nomenklatury komunistycznej, która się uwłaszczyła, przejęła za bezcen majątek państwowy i teraz najgłośniej domaga się stworzenia wolnej strefy ekonomicznej. Ratuszniak z kolei jest jednym z tych młodych, niespełna trzydziestoletnich biznesmenów, którzy w ostatnich latach zbili olbrzymie fortuny na handlu walutą i alkoholem. Jest właścicielem sieci kantorów i minibarów oraz zakładów spirytusowych w Rumunii, gdzie produkuje wódkę, którą zalewa rynek postsowiecki. On również widzi w wolnej strefie niezłą okazję do zarabiania pieniędzy.

Robieniu interesów sprzyja przede wszystkim położenie geograficzne Zakarpacia, które graniczy aż z czterema państwami. Publicysta „Zakarpackiej Prawdy” Mychałło Babydorycz nazwał je „ssawką Ukrainy”, ponieważ przez tak wąską skrawek terytorium odbywa się ogromna część wymiany towarowej Ukrainy z krajami zachodnimi. Przez przejścia graniczne w Czopie i Użhorodzie sprowadza się też najwięcej kradzionych na Zachodzie samochodów, które jeżdżą później po drogach Ukrainy.

Zakarpacie przystąpiło co prawda jako pierwsze ukraińskie województwo do Euroregionu Karpaty, ale żaden z miejscowych urzędników nie potrafi powiedzieć na ten temat nic konkretnego.

Uwaga wszystkich koncentruje się na wolnej strefie ekonomicznej, w której widzi się określone korzyści, podczas gdy wizja Euroregionu jest bardzo mglista i słabo wabi szybkimi zyskami.

Lokalne władze bardziej zdają się polegać na dwustronnych umowach o współpracy przygranicznej, takich jak np. z Węgrami. Współpracą z Polską nie są już tak mocno zainteresowane, ponieważ mimo wspólnej granicy nie ma przejścia granicznego. Nic nie wskazuje na to, by przejście otwarto, ponieważ granica przechodzi przez Bieszczadzki Park Narodowy, na terenie którego budowa takich obiektów jest zabroniona.

Pozostaje więc droga przez Słowację i niektórzy z niej korzystają. Największą polską inwestycją na Zakarpaciu jest kontrakt firmy „Roleski” z Rzeszowa z użhorodzkiimi zakładami spożywczymi na produkcję ketchupu i majonezu. Polacy dostarczyli maszyny, technologię i opakowania, Ukraińcy surowce i siłę roboczą.

Dogodne położenie geograficzne może stać się także przekleństwem. Zakarpacie jest punktem o wyjątkowym znaczeniu strategicznym na terenie byłego ZSRR. Jest to jedyny skrawek niedawnego imperium, który leży na południe od Karpat. Mając go w ręku, nie trzeba forsować górskich grzbietów z północy na południe. Droga na Nizinę Dumaju i dalej w głąb Europy stoi otworem. To właśnie z Zakarpacia w 1956 r. sowieckie czołgi wjeżdżały na Węgry, a dwadzieścia lat później wkraczały do Czechosłowacji.

Ominiąć Bosfor

Nic więc dziwnego, że Rosjanie wspierają Towarzystwo Rusinów Podkarpackich. Tym razem jednak są zainteresowani Zakarpaciem bardziej z po-

wodów ekonomicznych niż militarnych. Otóż kiedy Turcja zamknęła dla rosyjskich tankowców cieśniny Bosfor i Dardanele, w Moskwie powstał plan dostarczenia ropy na Zachód inną drogą, a mianowicie przez Zakarpacie. Przez terytorium Ukrainy poprowadzono by rurociąg aż do miasta Czop na granicy z Węgrami, tam zaś nastąpiłoby przeladowanie ropy na tankowce rzeczne, które najpierw Cisa, a potem Dunajem i Renem dostarczyłyby towar na Zachód. Nie wyklucza się też możliwości wybudowania w Czopie rafinerii, aby zamiast surowców eksportować gotowe półprodukty. Rzecz w tym jednak, że Rosjanom zależy na samodzielnym kierowaniu rafinerią i czerpaniu z niej zysków, co wywołuje protesty po ukraińskiej stronie. Miejscowi nacjonalisci ostrzegają zresztą, że zarówno wolna strefa ekonomiczna, jak i Euroregion Karpaty są tylko środkami, za pomocą których z jednej strony Rosja, a z drugiej Węgry próbują wydrzeć Zakarpacie Ukraińcom.

Stan zawieszony pomiędzy Wschodem a Zachodem, pomiędzy starym komunistycznym potądkiem, który już odszedł, a nowym ładem kapitalistycznym, który jeszcze się nie narodził, najlepiej ilustruje... pytanie o godzinę. Zapytany przez nas o to na ulicy przeciętny mieszkaniec Użhorodu lub Mukaczewa odpowie albo, że jest godzina pierwsza (bo taki czas odmierza na Węgrzech i w Słowacji), albo że jest godzina trzecia (bo tak pokazuje czas moskiewski). W rzeczywistości — będzie godzina druga.

TEKST I ZDJĘCIA:
GRZEGORZ GÓRNY

ЛЕМКІВСКА ХРОНІКА

6.03.1995 р. Голова ОЛ Василь Шлянта і його з-к Стефан Гладик провели розмову з др Анджеєм Вельцом, керівником Уряду реїонового в Горлицях в справі остатнього поновленого внеску ОЛ з 27.02.1995 р. о звернення або о одпроданя за символічну ціну будинку „Руска бурса“. Справа о зворот „Руской бурси“ знаходиться од 24.05.1994 р. в Начальному адміністраційному суді в Варшаві.

15.03. тр. Голова ОЛ В. Шлянта і секретар П. Шафран провели розмови з керівниками художних колективів Свидницького і Бардіївського округів. До участи в „Ватрі '95“ запрошено колективи: з Свидника, Нижного Тварижця, Нижной Полянки і Курова.

27.03. Голова ОЛ В. Шлянта і його з-к С. Гладик спіткалися з послом Сейму РП Станіславом Пасоньом, якій мав інтервенювати у маршалка Воевідського сеймику самоуправи в Новим Санчи п. Едварда Пашка, про піднятя заходу в справі реприватизації.

28.03. На внесок ГУ ОЛ в Сеймі РП одбилося спітканя представників ОЛ з послами воевідства Новосанчівського, Кроснянського і Тарнівського та маршалком Сейму — Юзефом Зихом. ОЛ репрезентували: В. Шлянта, С. Гладик і М. Чех (посел РП). Од ОУП брали участ: голова ОУП Юрій Рейт і секретар Мирон Кертичак. В часі спітканя доконано аналізи положеня українців в Польщі і стан старань про ліквідацію правних наслідків депортаційної акції „Вісла“.

8-9.04. В Закопанім урочисто признавали нагороди публіки у фестивалі-огляді фільмів про мистецтво („Пшегльонд фільмув о штуце“), якій транслювали в телевізії „Польонія“ (м.ін. в дні 8.02.95). Найбільше число голосів одержав фільм режисера Ѓже҃҃жа Дубовського (знімки Ежи Собоціньскі) з 1993 р. під заголовком: „Wydobyłem rzeźbę z lasu“ про життя і творчість різьбяря Григорія Печуха. Показували самого митця і ще фрагменти фільму. Ґратулюєме.

16.04. В Ганчові проведено засідання Президії ГУ ОЛ. Обговорено стричу керівництва ОЛ з маршалком Сейму РП Юзефом Зихом.

24.04. З-к голови ОЛ Стефан Гладик спіткався з послом Сейму РП К. Соском Проведено правну аналізу рішення Президії повітової народной ради в Горлицях, переказаня маєтків по виселених акційом „Вісла“ для Скарбу держави, а тіж звернення суспільной власности, яком є „Руска бурса“ в Горлицях.

25.04. Стефан Гладик інтервенював в Дирекції державних лісів в Кракові в справі систематичной одмови звернення маєтків (лісів) неперенятих державом але ужиткуваних ньом.

4.05. Представники ОЛ В. Шлянта і Роман Карпяк провели розмову з представником Австрияцкого Червеного Хреста д-ром Миллером в справі вставлення памятковий дошки про вязнів страждаючих в роках 1916-1918 в Телергофі.

2-7.05. Святкувано 80 роковини боїв під Горлицями. На закінчя одбилося спільне екуменічне богослужяня,

в яким брали участ: Епископ Адам — православний ординарій Перемиско-новосанчівській, капелян польського війська Православного ординаряту — Василь Гавчик, канцлер грекокатолицкой Єпархії в Перемишли о. митрат Теодор Майкович. Представники Амбасади України в Польщі поклали вінок квітив, чим оддали пошану погиблим воїнам 80 років тому. В тих святкуваннях брали участ й члени ГУ ОЛ. Панахиду одправлено на войсковим цментарі.

7.05. Проведено пленарне засідання Головной управи ОЛ в Горлицях. Дискутувано над організаційом „Ватри 95“ та розбудовом лемківской осели на ватряним полі.

10.05. В Уряді гміни Устя одбилося спітканя з Єжим Бісяком, директором Бюра до справ культури меншости народових і етнічних МКіМ і Зузаном Шатковском — радником того Бюра з Управом Гміни і членами Президії ГУ ОЛ. Оцінили стан підготовки до „Ватри '95“. Представником МКіМ запізнали з проблемами, яки охоплюють лемківске середовище. Гості оглянули ватряне поле і звиділи поблизкій терен та інфраструктуру.

10.05. В будинку „Зespoлу шкіл рильничих“ в Ганчові Генеральний Консуль Росії з Кракова вручив 30 лемкам, учасникам боїв фронтових — медалі з нагоди 50 річча перемоги над фашизмом. В тій урочистости брали участ члени Президії ГУ ОЛ: В. Шлянта, С. Гладик, П. Чухта і П. Васуля.

14.05. В церкві в Рихвалді (іщи до гнес «Овчари» од 1949 р.) селі, яке мало надани королівски права для убою і торгівлі баранином на горлицьких ярмарках, проходили незвикли святкування церковни. Церква зостала в 1983-1985 роках дуже красні оновлена, а в тим дни приїхали представники організацій «EUROPA NOSTRA» з Франції, Італії, Голландії і Варшави щоби вручити одзначиня — медалі (єдини в Польщі за 1994 рік) для церкви в Рихвалді з 1649 р. і Костелу в Сенкові з 1530 р. Медалі вручено опікунови святинь кс. Станіславу Дзедзяку. З той нагоди з прекрасним концертом виступив в церкві в Рихвалді церковний хор «ВОСКРЕСЕННІЯ» з Рівного в Україні.

18.05. В воевідским уряді в Перемишли одбилося виїздове засідання Сеймовой комісії меншости народових і етнічній, присвячене проблемам української культури а тіж місцям памяти вояків УПА. Представники ОЛ В. Шлянта і С. Гладик представили членам комісії вичерпуючий, попертий доводами образ положеня українців з Лемківщини.

20-21.05. В Варшаві Гельсінска Фундація прав людини і Комітет гельсінський в Польщі зорганізували спітканя представників меншости народових. Од ОЛ брали участ Василь Шлянта — голова ОЛ і Левко Галь сталий представник ОЛ в Гельсінским Комітеті. Представники КҐ опрацювали вже два рапорти під назвом положеня меншости народових в Польщі, але не представлено їх на зборах, як било плянувано. Рівночасно розпочато приготовляти наступний рапорт. Його вступний проект присутні не схвалили.

21.05. В Квятоню з ініціативи м҃р Ігоря Пирча одбилося спітканя представників лемківських організацій, заінтере-

суваних охороном пам'яток культури лемківського регіону. ОЛ репрезентували: Александер Маслей, Петро Чухта і Петро Васуля. На того спітканя пришли лем: Організатор Ігор Пирч, представники ОЛ і „Руска Бурса“. Не взяли участі представники інших організацій, котри в першу чергу повинні займатися охороном лемківських пам'яток.

27.05. Проходили в Пряшові (Словаччина) установчі збори – з'їзд «Піддукланської Демократичної Громади». Головом вибрано Івана Бачу.

10.06. о. Іван Ключник з участю вірних грекокатоликів відправив Службу Божу і Молебень до Пречистої Діви Марії при церкві-каплиці (до церкви не впустили) на горі Явір в Висові, де в 1925 році об'явилася Мати Божа. Книжку про «Об'явлення Пречистої Діви на горі Явір» можна купити в П. Шафрана, Ганчова, 38-316 Висова.

10-11.06. В Камйонці (Словаччина) одбився Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини.

11-12.06. В Устю, Климківці, Гладішові і Конечни TV Краків записувала фільм до програми «У себе», што має бити показаний в TV Краків в серпни тр.

13-14.06. В мазярским селі Лосе реалізували документальний фільм з позарильничого занятя лемків. Проєкт створеня такого фільму бив схвалений «Програмом Унії Європейскої ФАРЕ» – «ДІАЛОГ СУСПІЛЬНИЙ», з якого фондів фільм реалізує Агенція Фільмова ГАФ з Кракова.

15.06. Працівник TV першой програми приготував матеріал фільмовий з господарчо-екологічного пункту зору на господарювання приватними лісами, забранима лемкам злодійским декретом з 29.07.1949 р. Фільм має показати што є конечним вирішальне іяня Сейму РП в справі звернення лемкам лісів.

16-18.06. Проходило Свято культури русинів-українців Словаччини в Свиднику. Перед концертами проведено наукову конференцію «НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СЛОВАЧЧИНИ ПІСЛЯ 1945 Р.» На святі виступили 42 колективи з 1200 учасниками. Взяли в ньому участ достойні гості: делегація України очолювана міністром культури Миколою Яковиним, представник Союзу русинів й українців Хорватії, посол на Сейм Мирослав Кіш з Загребу. З уряду Словаччини і Парламенту било двох послів русинів: Мирослав Барна і Мирослав Паціола. Об'єднання лемків в Польщі репрезентував секретар ГУ Петро Шафран.

* * *

В днях 13-15 жовтня 1995 року СФЛ буде організувати в Києві Науковий конгрес, присвячений 50-літтю Геноцидно-депортаційних акцій супроти українців в Польщі.

Науковий Конгрес є попереджений одзначенням днів пам'яті і скорботи з нагоди 50-річчя депортації лемків. Тоти сумни річницї розпочато обходити іши в 1994 році в обласних і районних містах України. В Івано-Франківску з той нагоди поставлено пам'ятник. Місячник „Дзвони Лемківщини“ — орган товариства „Лемківщина“ в кождим номері подає фоторепортажи з тих сумних святкувань.

В. Шлянта і П. Шафран

ВАСИЛЬ МАДЗЕЛЯН (няньо Василя і Семана Мадзелянів) з Більцаревої. Емігрував до Америки маючи 18 років. 1920 р. вернув з родиною до Старого Краю. Другий раз поїхав за море в 1925 р. а вернув в 1931 р. Помер в Західній Україні проживши 83 роки. Знімок зроблений правдоподібно в 1918 році.

Богдан Ігор Антонич

Черемхи

Мов свічка, куриться черемха
в побожній вечора руці.
Вертаються з вечірні лемки,
до хат задумано йдучи.

Моя країно верховинна, —
ні, не забудь твоїх черемх,
коли над ними місяць лине
вівсяним калачем!

РОЗМОВА З АКВІЛЬОМ ЗАВЕРАЧ

Аквіля Заверач народилася в 1905 році в маленьким лемківським селі Ростока Мала, звана Ростичками. Там проживала до 1945 року, в котрим ей родина переселилася на Радянську Україну. Тепер мешкат в Високій, Монастирисківського району, Тернопільської області.

Питамся Бабуні Аквілі.

Повідajte мi дашто о собі, а я напишу до „Нашого Слова“ на Лемківську сторінку.

То записуйте. Я народилася давно внет буде 90 років тому в Ростичках, в повіті Новий Санч. Ходилам тіж до школи. В 1915 році вчиламся по-руски, так тоту науку називали в тих часах.

Може дашто памятає з той науки?

Памятам кілька вершів.

То може дашто зарецитуєте?

Но, як не помилю? Бо минуло од того часу коли-м ся вчила, аж 80 років. Послухайте:

РІДНЕ СЕЛО

Наймiлiйше менi мiсце там де я родився, там я рiс, там Бога пiзнав, в рiднiй школi вчився.

Там деревце кожне знаю й дуби старiї.

Там прожив я веселiї — лiта молодiї.

Там знакомi менi сусiди, там моя хатина, а в хатинi батько, мати, вся моя родина.

Ой соколе, соколику, лiтаєш свiтами, скажи менi яку вiстку вiд тата i мами.

Чи здоровi брати, сестри, вся моя родина?

Чи така ще, як давно була, рiдненька хатина?

Чи стоiть при дорозi явiр зелененький?

Чи гарненько менi вирiс, сад мiй молоденький?

Ой коби менi узрити, миленьку хатину!

Коби менi звеселитись, хоть одну годину.

Бо не має в свiтi друга, як отець i мати.

Нема в свiтi рiднiйшого вiд рiдної хати.

Рiдне село, рiдна хата, як я вас не бачу, то я тужу i сумую, тай тяжко заплачу.

Ви в школi вчилися, як повiдаєте по-руски, а мi ся здає, же верш з памяти бесiдуєте по-українски, як тото вiясните?

Так, хтовди називали по-руски. То було по старi назвi, а teraz тото, што було давнiйше „руске“, по новi назвi повiдаєме „українске“ и тото повинни знати вшитки лемки. Тоти люде, што уважають, же давна назва руской мови, тепер не українська, то они не знають нашої iсторiї.

Може iщи розповiсте як Вам жилося в Ростичках?

Я i мiй муж Петро жили-зме там так, як i iнши руснаки, бiдно але дуже приємно, дост весело. Вшитки люде ся барз шанували i любили. Пришла вiйна i наробила заверухи. По вiйни люди збаламутили. „Делегати“ заохочували виїзджати до „Росiї“. Виїзджали iнши, то i ми поїхали, залишили рiдне гнiздо i пішли на тулачку, в незнане.

Чи не тужилисте за своїм давним?

Початково барз нам било прикро i повернулиби-сме зараз, але не можна било никому, навет обiзрити давне, власне. Тепер можна їхати, але треба мати добре здоровя, штоби вибратися в так трудну дорогу.

До нас на Лемківщину тепер приїзджат з України дуже давних ей мешканцiв, а то й їх нащадки i думам, же тягне їх тiж гандель.

Милитесь, коли повiдаєте — гандель. Старших люди тягне найбарже туга за своїм рiдним: церквами, хижами, полями, лiсами, поточками i iншими маєтками, яки мусiли опустити, коли їх переселювали. Залишили они тоти добра, котри дотепер могли лем в снах оглядати, а снилося їм тото дуже часто. Коли можут вже поїхати, то тих памяток бракує. Зостали знищенi осадниками, або виперти „цивiлiзацiєю“.

Як Ваша родина зжилася з мешканцями Тернопiльщини?

Мої дiвки i сини позакладали свої родини, жиют згiдно, як Бог приказав, вiдвiдуют мене. Син Василь є священиком i деканом Галицким. В нас лемки, хоц частинно забили свою бесiду, чуются лемками, гуртуються в товариствi „Лемківщина“, творят свої региональні художни ансамблi, плекают власну лемківську культуру. Масово їздят на „Лемківську Ватру“ до Ждинi. Я тiж хтiлабим знати што тепер дiєся на нашiй Лемківщинi, але не знам бо до нас не доходить teraz навет „Наше слово“ i не можеме нич знати про лемків, котри мешкают на Лемківщинi.

Дякую Вам красні за розмову зо мною.

Але як дашто буде написане в „Нашим словi“ то пришлете мi тоту газету, жебим могла знати, што-сте написали?

Пришлю, напевно пришлю! Вам жичу доброго здоровля.

Петро Сулич

Хата Андрія Вархіла зі села Крамна (б. повіту Ясло), з якої переселено його до села Огарди (Іошівщина). Модель неіснуючої хати зробив Михайло Вархіл з Лігницьі.

Володимир Кочерга

ЛЕМКИ

Раз в неділю на майдані
спіткалися дві лемкині,
що не знали в згоді жити
і зачали ся сварити.

— Ти є баба з Об'єднання,
то не маш доброго зданя.

Думаш як давно уескатівці,
же лемки то українці!

— А ти баба стоваришена,
сепаратистично усвідомлена,
твориш таку політичну,
польську ґругу етнічну.

І так собі докоряли,
болотом ся обліпляли.

Но, на щастя, для потіхи,
надишли їх чоловіки.

Они краший розум мали,
од давна ся шанували.

По келішку сой випили,
зараз жени погодили.

Не можете ся сварити,
бо ви єдної мами діти.

Така сварка серце ранит
і глупота за ньом стоїт.

Муситея погодити,
як лемкині помирити.

Найже інши люде чуют,
же і лемки ся шануют!

Колиси в нас біла воля!

Своя церква, своя школа,
культура, звичаї і пісня,
та вшитко знищила акція „Вісла“!

Залишме лемки своє плаканя.

Наша ціль то поєднаня!

Подумайме про наши Карпати,
як до них ся повертати.

Треба лемкам зеднатися,
і прав своїх домагатися,

бо настане час згуби,
будеме як тоти галабуди.

Коли будеме в згоді жити,
можемєся одродити.

А за згуду не за свару,

Бог поблагословит нас як Сару.

Виберайме, лемки — вільна воля.

Поєднаня — краща доля!

Розєднаня — зле на віки,
проклянут нас наши внуки!

Про лемківське село Кункову

(спомин)

СЕЛО КУНКОВА положене в долині річки Присліп між горами Копою, Ділом і Груньом. Сусідує з селами Устя Руське (Горлицьке), Ліщини, Лося і Климківка (тепер озеро Климківка), що в Горличині.

Перед II-гою світовою війною в селі мешкало біля 50 лемківських родин. В селі була грекокатолицька церква, початкова школа та читальня, де зосереджувалося культурне життя молодіжні. Заняття вів диригент зі Львова. В вересні 1939 року покликали його до війська. Прислав знімок в польськiм мундурі і більше вже не відізався.

Люди занималися рільництвом, годували худобу. Господарі дуже любили годувати коні — мали амбіцію мати найкращі коні в селі. Часто купували збідовані коні, відкормлювали їх і продавали з добрим зиском. Декотрі люди виробляли дерев'яні вироби домашнього вжитку і різьбили в дереві. Інші торгували тим товаром. Були також багатші, що мали свої крамниці в Горлицях і навіть у Львові (Косьцьо Дзвінчик).

Люди тяжко працювали але і весело бавиися. Відбувалися відпусти, кермеші (празники) гучні весілля та молодіжні виступи. Вечером село аж гуділо від співу і музики. До розвитку науки і культури причинився учитель-лемко Петро Смерканич (зі Свіржови, пізніше перший редактор газети „Наш Лемко”, тепер він живе у Львові). Його з Кункови перенесли на інше село а до нас дали вчительку польку.

Можна сказати, що Кунковяни жили собі спокійно як у „Пана Бога за печом” аж до другої світової війни.

Зараз на початку вересня змобілізували до польського війська м.ін. Стефана Дзвінчика, Косьцьа Цекляняка і нашого диригента родом зі Львова.

По кількох місяцях наступив перший виїзд хлопців до Німеччини на роботи. Поїхав м.ін. мій брат Володимир Максимяк. Трафив до карного табору і працював чотири роки в копальні вугілля. По війні вернув до рідного села, виселений на захід і працював на ПКП. Помер передчасно, похоронений в Гурках Нотецьких коло Гожова.

В 1940 році виїхало з Кункови на схід 10 родин, в цьому мій брат Василь і в 1941 році тільки він вернув назад. У 1945 році брат Василь вдруге виїхав на Україну але більше ніхто. А сталося так: в 1945 році пішло двох хлопців на схід через „зелену границю” „на розвідку”, вернули щасливо і... більше ніхто з Кункови не поїхав туди.

Брат Василь живе в Монастириськах (Тернопільська обл.), має 85 років, син є лікарем в Черкасах а внук лікарем в Івано-Франківську.

Пізніше виїзджали „хлопці-добровольці” до Червоної Армії. З ними поїхав також мій брат Петро Максимяк, Михайло Барна, Мелетій Клапик, Іван Дзвінчик. Після закінчення війни всі вернули до дому. Іван Дзвінчик був ранений. Брат Петро виселений на захід був лісником, тепер на емеритурі.

Село почало пустошити і смутніти. В тому часі я мешкав в Криниці і там мене арештували і по кількох днях повезли до Пшеворська до „Бавдінсту”. Коли наближався фронт я з двома колегами — один з Климківки, Базилевич а другий з Бліхнарки — постановили втікати і... нам пощастило.

Но і так прийшла весна 1947 року, а з нею акція „Вісла”. Кунковянів виселили на Західні землі. Як всі знають — дорога на захід вела через Осьвенцім. Тут з нашого транспорту арештували Петра Гладика, бувшого солтиса. (Була то дуже добра людина), Івана Співака, Петра Дудика та Петра Дзвінчика. Всі вони були добрі господарі. По кількох місяцях їх випустили з Явожна, як невинних але здоровля їм відібрали. Вони повернули до своїх родин. Петро Гладик помер по трьох місяцях, похоронений в Гожові. Петро Дудик помер по кільканадцятьох місяцях, похоронений в Гурках Нотецьких, Іван Співак пережив 80 років, похоронений в Гурках Нотецьких. Петро Дзвінчик проживає в Старім Курові біля Дрезденка.

Після 1956 року постала можливість повернути з заходу на рідні землі. Кунковяни почали вертати — відкуповували свої хати від поляків і оселювалися в Кункові. Разом з іншими поїхав і мій брат Іван Максимяк. Він буде вже третю хату в своїм житті. Першу вибудував перед нашим виселенням — поляки її купили, розібрали і вивезли, другу вибудував як вернув до Кункови, а третю буде тепер разом зі сином. Скільки треба мати здоров'я та завзяття, щоби будувати три хати в однім життї!

Я залишився в Гожові, зробив середню економічну освіту, працював на державній роботі, одружився. Жена походить з Полян коло Криниці з родини Маслеїв. Маємо дочку і сина. Село вже не таке, як було колись, декуди заросло хащами. Сади погинули, залишилися місця по розібраних хатах, пивницях. Молоді ліди втікають до міст, а старі доживають віку. Люди, які вернули побудували трохи нових хат, працюють тяжко, але на своїм, на своїй рідній Лемківщині.

Тепер Кункову заселяють 30 лемківських родин. Не всі мешкають в селі, декотрі мешкають і працюють в місті, до Кункови приїзджають на урльоп. Польських родин в Кункові вже нема. Останній самітний поляк помер. Кунковяни справили йому похорон на місці в селі і поставили нагробний пам'ятник.

Часто чуємо, що знайшлися опікуни лемків, що хочуть їх „освідомлювати”, ділити, сіяти незгоду. Приходить питання: де були ті „опікуни” коли лемків виселювали з рідної Лемківщини як „українських бандитів”, коли лемки невинно вмирили в Явожні?

На щастя є ще свідомі люди, також в Кункові — Стефан Гладик, Стефан Клапик чи Василь Шлянта з Лоси, які працюють для добра лемків і Лемківщини і не відрікаються від свого українського коріння і від нашої української держави. Хвала їм за це.

Стефан Максимяк

Марія Добровольська з Радоцини

РАДОЦИНА

Стою і плачу перед хрестом,
Што при дорозі стоїт.
То моя Радоцина, село,
Што з хреста ся зачинат.
    Так го високо поставили
    І красні го прибрали,
    Же село Радоцина стоїт
    І о тім пам'ятали.

А село сумом нас стрітило
І таком страшном тишом,
Лем чути птахів, же співають
Над Путирянським лісом.
    Камінні хрести при дорозі
    Під яблїнь ся сховали,
    Як німи свідки, што колиси
    Обійстя тут стояли.

На місці, де церковця була,
Лем млака ся зостала.
Ґуралів уці по ній ходят
І росне на ній трава.
    Де церква була мурувана,
    Заросла гущавина.
    Лем знати горб, што насипала
    Під церкву ціла Радоцина.

Теметів на горбочку стоїт,
Дерева го обняли.
Барвінком доокола примаєний,
Камінні хрести позостали.
    Юж стою я на тім горбочку,
    Што Костиківком звали.
    Два явірнїки і три сосни,
    То вшитко, што зостало.

Приклякла я на ту земличку,
Де отец з мамом жили,
І глядам слїдів, што по собі
Може мі ту лишили?
    Пусто і тихо доокола
    Пропали вшитки слїди,
    Тільки коприви позаростали,
    Де жили колись люди.

А тоти сосни при дорозі,
Што аж на Суху вели,
Жалібно тихо зашуміли,
Так, якби ня витали.
    А попівщина зеленіє,
    Соснами заростає.
    Чим рік, тим ближе до потічка
    І поля не застає.

Ідеме горі, в вишній конець
І ту нич не пізнати.
Пивниця травом зароснута,
Де діда була хата.
    Пивниця так, якби недавно
    З каміння мурувана.
    На ній колешня при дорозі
    Колиси ту стояла.

Підмурівки, што під хижі
Люде мурували
Стоят ціли, не валяни
То тільки зостали.

Ансамбль „Кичера” перед церквою на Лемківщині

По них знати, же колиси
Ту село стояло.
Ген од Сухой, аж до Лазів
Таку ширинь мало.
    Дам на віру старим лемкам,
    Же так банували.
    За том красом, своїом рідном
    До смерти плакали.

Яке крас то село било.
А як в нім співали,
Же по цілій Лемківщині
Голоси їх знали.
    Як до асентерунку
    В Горлицях ставали,
    На ціле містечко
    Парібки співали.

А гнеска плачеме
Серед Радоцини,
Де зелена липка
Стоїт сиротином.
    Неє кому заспівати,
    Проречи, хоч слово.
    Страшно пусто, винищено
    Вшитко доокола.

Про життя лемків до війни, роки німецької окупації в Польщі та під час фронту

– ВСТУП –

Я народився в мальовничих Карпатах на Лемківщині. Гори в нашій селі мали плоскі і невисокі верхи. Під горою були поля а на верхах гір ріс буковий ліс. По узліссях і перелісках зрідка росли берези, сосни і ліщина. А на пасовищі ріс ялівець, який своїм ароматом наповняв повітря. По долинах коло рівчаків росли верби, лози і вільшина.

Наше село Ожинна було невеличке і лежало біля самого чехословацького кордону. З одного кінця села до границі було 2,5 кілометра а з другого трохи більше як пів кілометра. Отже можна сказати, що я виріс на польсько-чехословацькому кордоні.

З молодих літ я пас корови коло границі. Деколи наші пастухи зустрічалися з пастухами зі словацької сторони, розмовляли з ними (бо то такі самі русини як і ми).

В нас пасли корови невеликими групами по 4-5 хат вкупі так, щоби можна було заганяти худобу в різні закамарки. З кожної хати був свій пастух а де не було його то наймали на літо пастуха. Коли я пас худобу, то часто спостерігав ту чарівну природу Карпат, шум потоків, веселе щебетання птахів. Особливо милувала око природа весною, коли все зазеленіло, як зацвіли черешні а вони росли не тільки в садках але і в полі, десь на межі, коло дороги, а навіть в лісі. Черешні були в нас грубі, соковиті і солодкі. Раділо серце, коли побачиш, як на весні буковий ліс вкривався яснозеленим листям. Карпатські ліси були багаті на гриби, ягоди і ожини („чарниці“). В мокро літо в лісах було повно всяких грибів, люди мішками носили до дому. Ожин також було багато, напевно від ожин і пішла назва села Ожинна.

Карпатські долини літом потопали в зелені і квітах, повітря пахло ароматом польових квітів, наповнялося пташиним співом. Все було миле, дороге серцю, неповторне.

Пастухи як пасли корови, то часто співали весели лемківські пісні, аж голос відзивався в гаю і та мелодійність зливалась зі співом птахів, які так весело щебетали. І мимоволі ставало на душі мило, бо все веселилося і раділо.

Я ні на хвилину не забуваю свої рідні Карпати, чую шум букового лісу і тих потоків, як вода по камінню цюркотить.

Нашу Лемківщину оспівують в своїх піснях лемківські заслужені артистки, сестри Байко, наприклад: „Гори наші Карпати не віддам вас за жадні дукати“ та „Карпати, Карпати, зелені Карпати — наш чудовий край“. Вони своїми піснями звеличують Карпатський край і нашу Лемківщину. За свою самовіддану працю на культурній ниві і талант сестри Байко удостоєні звання лауреатів державної премії імені Т. Шевченка. Бо тільки той хто виріс в горах — може по-справжньому оцінити ту невимовну красу Карпатського краю.

З нагоди 50-річчя великих боїв в Карпатах я вирішив написати оповідання про життя селян і нашої сім'ї в роки німецької окупації Польщі та підчас

фронту. Разом з тим ще пригадалося мені життя з дитинства та шкільних років, як нам доводилося з молодих літ працювати, бо якщо сказати словами Т. Шевченка, то наших батьків ще молодими в могилу нужда і праця положила. Про це я написав у статті „Гірка молодість“.

В цій книзі я поміщаю також спогади мого брата Миколи про те, що він спостерігав і пережив в прифронтових селах, куди його судьба носила. В 1944-ому році, коли фронт наблизився до сусіднього села Тиханя, всі ми розійшлися немов ті пташки з рідного гнізда і пішли в найми на чужі села, щоб якимось пережити ту лиху годину.

Весною 1945 року перед тим, як нас мали переселяти, вся наша сім'я зібралася і ми пішли подивитися на своє село Ожинну, але там все було переоране гранатами і бомбами і спалене до тла. Уціліло лише кілька хат, нашої хати не було. Де була наша хата було згарище і з двох коней недогорені кості валялися.

Через 33 роки в 1978 році ми удвох з братом Миколаєм їздили до Польщі відвідати свою родину і знайомих, побували в рідному селі і поклонилися тій землі, яка нас виростила.

Там все докорінно змінилося, з наших людей тільки дві родини там жили. Ще було кілька родин польських, які після війни там поселились. Вони займалися тваринництвом в державному господарстві, була побудована ферма. Жителі села Ожинна жили тоді добре, мали побудовані хати, мали домашнє господарство.

А тепер коротко про мою роботу. Коли я робив дижурним в конторі колгоспу, в мене було досить часу, щоби згадувати. Я нераз читав в газетах і слухав в радіо різні розповіді про різні події з воєнних років. Будучи юнаком я також запам'ятав другу світову війну і зазнав всякого горя і поневірянь. І те що я пережив, все осталося в моїй пам'яті. І я вирішив написати все пережите мною, про роки юності і наших людей у важкі воєнні роки. Це оповідання я написав для своєї родини і для наших внуків, щоби вони знали, що їхні діди і прадіди походять з Карпатських гір, з Лемківщини. А також для порівняння колишнього життя з сьогоденним та щоби вони знали, що таке війна і яке горе і страждання вона приносить народам і якою дорогою ціною здобута перемога.

В тому оповіданні є такі статті: „Життя селян на Лемківщині перед другою світовою війною“, в якій коротко згадав я про культурне життя лемківської молоді та про весільні звичаї. „Про циганів ковалів“, „Гірка молодість“, де я описав наше трудне життя А далше іде стаття: „Напад гітлерівської Німеччини на Польщу в 1939 році“, „Напад німців на Радянський Союз“, „Мордування жидів“. Далше іде стаття „Великий градобій“, як в нас все град вибив в 1942 році. „Про наближення фронту до Тихані і життя під фронтом“ (моя стаття) і також велика стаття брата Миколая: „Передова лінія фронту в Тихані“. Потім про переселення українців з Польщі, далше стаття: „Що таке війна“ і на кінець є „Звернення до молодого покоління“.

Ось так працював я над тим оповіданням дві зими, може хтось колись прочитає ті спогади...

Семен Опалак

**Мір Олександр Бубняк
з Вапенного в Горлицьчині
22.08.1926-10.04.1995**

(посмертна згадка)

Олександр, син Дам'яна Бубняка званого широко лемківського діяча, господаря, опікуна та приятеля молодіжці — бурсаків „Руської Бурси“ в Горлицях перед і після I-ої світової війни, талергофця — відійшов від нас в трагічному вуличному випадку, на вулицях Вроцлава, 10 квітня 1995-го року.

Хлопцем Олександр працював в няньових „лазенках“ у Вапеннім, знаній курортній місцевості коло Горлиць (боровина проти ревматизму). Скінчив сільську школу у Вапеннім а по війні в 1945 році пішов вчитися до Горлиць, де поступив до середньої торговельної школи. Мешкав „на станції“ зі старшим братом Любомиром і Ваньом Палюхом з Лосі і Андрійом Ставиським зо Снітніці, а їх „станція“ була місцем постійних стріч лемківської молодіжці, що вчилася в горлицьких середніх школах.

Після трагедії виселення — депортацій, горезвісної злочинної акції „Вісла“ в 1947 році Олександр кінчив науку в торговельному ліцеї — здав матуру працюючи в підприємстві (з чогось треба було жити!) і опісля приїхав до батька на карних поселеннях після акції „Вісла“ в селі Полянка біля Лігніці.

У 1949 році вступив до Вищої Торговельної Школи (пізніше: Вища Економічна Школа) у Вроцлаві, де згуртував біля себе групу лемківської та польської молоді з Горлицьчини, що прибула на студії до Вроцлава. Тут дався пізнати як організатор постійних циклічних стрічей нашої лемківської молоді, що була у Вроцлаві, на яких при музиці в домі Панства Трохановських з Крилиці можна було в своєму гурті розважитися — забавитися.

Після 1953 року став Олександр організатором мандрівних туристських груп літом по Лемківщині. Були з того приводу деякі клопоти, бо для служб спеціальних було це підозріле. Доперва після 1956 року можна було нам без перешкод мандрувати по рідній землі.

Після закінчення вищої школи і магістерських студій працював в різних великих фірмах в яких займав як добрий спеціаліст-економіст визначні посади. Кількакратно був делегований за кордон до Чехословаччини, Вєтнам у групах польських спеціалістів. Був одружений з Теодорою Дацько з Тенятиськ), що разом зі сестрою після акції „Вісла“ були десять літ в'язнені в Фордоні). Виховали двох синів: Богдана і Юрія. Був Олександр добрим чоловіком і батьком. Умів і мав хист дбати про інтереси сім'ї. Був добрим товаришем і другом. Завжди біля нього гуртувалися групи друзів та приятелів, яких був „душею“, любив музику. Мав велику збірку платівок та магнітофонних плівок народної, церковної та класичної музики у виконанні найкращих хорів та музичних ансамблів України, Західньої Європи, Канади та США.

Був одним з засновників так УСКТ, ОУП як і ОЛ на Вроцлавщині. Брав участь у всіх важних зборах в домівці-

клубі у Вроцлаві і все займав ділове, суттєве становище в справах, що торкалися суспільно-політично-господарчих питань нашої національної меншості у Польщі, а Вроцлавщини зокрема.

Похоронений у Вроцлаві.

Хай Йому вроцлавська земля буде пером. Вічна Йому пам'ять!

Вроцлав, травень 1995

Від гурту друзів
Лев Галь

**Дмитро Стефановський з Устя
Руського. Помер у Вроцлаві
в 1994 році. Знімок з 60-тих
років.**

Богдан Ігор Антонич

UT IN OMNIBUS GLORIFICETUR DEUS

Хай у всьому прославиться Бог

Ти поклав мені на плечі — страшний тягар,
двигати його я мушу, мушу конче.
Щасливіші мертві речі — з усіх Сахар
найстрашніше палить ласк Твоїх пожар.
Ти поклав мені на плечі — сонце.

Показав моїм німим очам — жорстоку ціль,
пурпурове сонце в синій скрині неба,
але грому Ти не дав устам — лиш шум топіль,
що ростуть самітні серед тихих піль,
а мені доконче громової мови треба.

Я мізерний, шепелявий, лихий поет,
як же ж вискажу Твоє всеіснування
без великих слів, без слави? На мій хребет
кинув найлютішу з усіх кебет,
бо мовчання уст від літ зарання.

Хоч піду на роздоріжжя, на жовту оболонь,
говоритиму з прохожим кожним, наче з братом:
слухай, друже, мусни збіжжя й чоло в задумі
склонь:
сірих днів мандрівче, бо слідів його долонь
повний цілий всесвіт, повний кожний атом.

✉ Листи до Редакції ✉ Листи до Редакції ✉ Листи до Редакції

Вельмишановний п. Ковальський!

Сердечно Вам вдячний за 7-й і 8-й номери «Ватри». Дуже радію розквітом їх друкованих сторінок, які висвітлюють так важливі справи життя гор'ян.

Думаю: кожен журнал в майбутньому матиме ще численішу кількість читачів і авторів, які прикрашають сторінки різними жанрами. Адже в пам'яті народу зберігається чимало оповідань, новел, легенд, бувальщини, казок і гумору, правда, публіцистика повинна бути основою кожного номера, бо вона невідкладно відгукується про сьогодні чи минуле так, яким воно є, чи було. Вона одночасно є і дороговказом у життя майбутнє.

Зичу Вам усього найприємнішого в особистому житті, також на творчій ниві.

З пошаною

І. Головчак

*

Дорога і Шановна редакційо «Ватри»!

Читав Вашу «Ватру», яку випадково отримав од знайомих. Бив то січеньовий номер того року. Довідався я дуже інтересних річи, які є таки важни.

Я заінтересований «Ватром» і бив бим барз вдячний, як би отримував єй систематично почавши од номеру з лютого 1995.

Хтів бим довідатися, чи є можливість купити касети ансамблю «Лемковина».

Пробачте, же пишу в польській мові, бо з лемківском іщи мам клопоти з писаньом.

Роман Попівчак

ул. Кольонія 2

67-321 Лешино Іурне

Пане Романе!

«Ватра» є наразі кварталником – виходит в січні, квітні, липні і жовтні. Каждоразово питайте о «Ватру» в п. Гаврильчака в Шпротаві. Про касети «Лемкови-

ни» довідуйтеся в диригента «Лемковини» п. Ярослава Трохановського, Білянка 7, 33-311 Шимбарк.

Редакція «Ватри»

*

Високоповажаний п. Ковальський!

Дуже дякую за «Ватру». В ній я знаходжу багато повчального для мене, спеціально історію лемківського вигнання і її наслідків.

Мені дуже жаль бачити, що наші лемки сваряться, як це робили понад 55 років тому – що я памятаю з моїх гімназійних років. Коли вони навчаться на власну руку, хто вони, хто їх мати і куди їм треба прямувати, щоби бути собою, а не якоюсь маріонеткою в малярських руках Магочого, чи іншого дурного мудрагеля (...)

Засилаю Вам і Вашій родині всього найращого, а найбільше доброго здоров'я, щоби Ви могли довго працювати на нашій «Лемківській Ниві»

З повагою

Василь Мадзелян

*

Дорогий Приятелю Михайле і Твоя Родино!

Щиро-сердечно поздоровляю Вас усіх і бажаю доброго здоров'я. Вже кілька разів думав написати до Тебе і все щось стало на перешкоді. Писати до Тебе звичайний лист, то як би нічого не зробити, бо тут не ходит тільки о приятеля, але о щось більше. Колись вже твердо взяв перо до руки і знаєш що вийшло? Замість листа зродилась «Ватра вертаня». Така вже моя вдача, що хочу написати одно, а воно вийде цілком щось інше.

Скоро вже придуть Великодні Свята – а з ними (маю надію) загостить до мене Ваша «Ватра» – а я ще за останню не подякував. Отже ж нинішим прийми щире лемківське «Боже заплат» за так гарний і добре зредагований жур-

нал. Старайтесь так дальше тримати редакційне стерно – а буде всьо «окей». Рівнож дякую за коротенький, але дуже милий лист. Думаю, що моя «Ватра вертаня» по відповідній коректі, може побачити світ в день «Ватри» в Ждині. Знаю, що не всім ватрянам мій допис сподобається, але я так її (Ватру) бачив, як був там присутний в 1993 році.

Звичайно, мої дописи є сумнітрагічні, бо така стерня доли моя, і мойого народу. Колись Ти помістив в «Ватрі» мою «Квітулю» і хоч з мене жоден гуморист – все ж таки маю право час від часу усміхнутись.

Гортаючи родинний альбом зродилась думка написати про мойого Няня Василя, котрий був довголітним емігрантом. Маючи 18 років поїхав до «Гамерики», де то стрінув Маму – лемкиню з Яшкови (коло Брунар). По 12-ти роках вернули до Більцаревої і привезли двох моїх старших братів – Василя і Миколая. Я родився вже в Старім Краю 1922 р. Як я мав 1 рік – Няньо знов поїхали «по мішок дулярів» і вернули, як мені вже було 9 років. І знов вийшло не то, що хотіли. Посилаю мою «поезію» під наголомком «Співанка австріяцкого парібка» і Няньову фотографію з 1918 р.

Мій внучок Михась Канючок (16 років), котрий живе тут з нами, написав до тої «співанки» ноти, хоч я не є певний, чи то добре зробив, але я співав йому стару лемківську мелодію, котра добре звучит до тих слів. Добре було би на «Ватрі» то когось заспівати (можє хлопці з «Кичери» або «Лемковини») – подумай о тім.

Ще раз сердечно поздоровляю і бажаю Веселих та ЩасливиХ Великодніх Свят, як рівно ж доброго видання ватряної «Ватри».

Бувайте здорові!

Семан Мадзелян
Ватервліет, 2 квітня 1995 р.

Михайло Олесневич

ТУГА ЗА ГОРАМИ

Гори наши, Карпати зелени,
То наш рай, то наш прекрасний край.
Там співали пташки весело,
І там співав нам соловей.

Гори ви наші, діди, прадіди,
Як тяжко нам жити в чужині.
Тепер на чужині гинеме в долині,
Гинеме з туги за вами.

Гори і ліси, убочи,
Шумте нам, як ми співаме вам,
В далекій чужинні, в широкій низині,
Як ми співаме вам.

«ВАТРА ВЕРТАНЯ»

Не так барз давно, бо лем 13 років тому, в нашим історичним календарі не було «Свята лемківської Культури – Ватри». Але то цілком не означало, же в наших грудях не горів оген памяти, хтозме таки і чого нас вигнали на чужину. Горів він безперестанно в чужих юж стінах рідном бесідом, горів на наших весілях і інших гостинах, горів в молитві і пісні, горів великим жалем і плачем в словах: «тяжко жити на чужині...». А як юж туга за горами барз щипава наше серце, то лишализме вшитку роботу «наприволяще» – сідали до далекобіжного потягу і юж рано як «туристи» смотрилизме, як з нашої хижки куриться з комина, як до нашої рідної школи весело летят чужі діти, як в нашій церковці моляться тоти, што по-хамски нас з ней вигнали. Посмотрили таки «туристи» на ліси-гори, сховали за пазуху грудку рідної землі і никим не зауважени вертали зас на далеку чужину.

Але не вшитки лемки вертали на своє битими путями, вертали по бездоріжжах, там де юж од довгих років ніхто не жив, лем вовча зграя плодила ту свої покоління. Чого ту вертают на таке одлюдя, здаєся, забуте самим Богом? Вертают, бо мусят бути в згоді зо своїм сумлінням, котре приказує вертати, там де закопаний їх немовлячий пупок. Вертают, жеби поцілувати святе місце, де був високий поріг щасливого дитинства – вертают, бо вшитко в природі вертат там, одкалься взяло. Вертат птах до свого гнізда,

звїр до маточника, емігрант з чужини, вояк з війни, хоц часом кулявий, але вертат, жеби жити в своїм краю медже своїми людми. Вертат весна, літо, зима, навет сонце вертат до свого сходу, бо такій юж порядок од початку світа. Вернув і жидівській нарід з вавилонської неволі, хоц по 70-ти роках, але вернув там, одкаль насильно го вигнали. Як приплив моря вертат до свого берега, так юж 13 років вертают лемки з чужини до гір на «Ватру» і не буде юж такой сили, жеби загородила тоту прощу до рідної землі. Вертают цілими родинами, вертают тисячами без огляду на погоду, як то є в приповідці: «до милой небоги нема злой дороги».

Часом на ватрянім полі немилосердно пече їх карпатске сонце, часом зас «дрібний дощик сіє...» і втовди стари лемки позерают на хмари, на гори, якіся курят і потішают молодих: «заран зас буде гарда хвиля, зас буде світило тепле сонце» («Ватра 93», Ждиня).

А молодим «море по коліна» – співают, жартуют, пстрикают апаратами, нагривають, ходят там і назад, місяц болото і барз вдоволені з того, же опапралися земльом своїх предків. Доц шумит по парасолях, шатрах, автобусах і стружками стікат беріжком до каламутного потічка. Ялицьовий дим стелиться кадилом помедже люди, приємно щипат в очи – пахне кобасом «з патика» а люде стоят заворожени на варті Ватри і смотрят на «Лемківщину», «Лемковину», «Кичеру», «Ославу» – смотрят на прекрасну лемківську царівну – закляту пекельними силами на вічну тугу за наймилішим. І зас є ден і ніч і ватряне свято остає в нашій памяти, як прекрасне циганське «суноро» (сон). Наш нарід зас в смутку жегнат гори – Лемківщину і вертат за Віслу до «Вісли». Вертат взад-гуз, взипи, не там, де треба, вертат на чужину. Подібни, або таки сами почуття мают наши брати лемки, котри вертают за Сян, до України. Но а тоти наши люде, што минула їх акція «Вісла» або по вельких трудах вернули на своє, сут правдиво щасливи? Напевно ні! То таки сами пустельники як і ми по далеких чужинах. Так само заливат їх чуже море на рідній землі і прото терплят не менше од нас. Вшитки еднаково вертаме мислями до Ватри і през цілий рік пишеме «Кус о Ватрі, а більше о вшитким». І то є добрі – так має бути. Треба нам не лем писати але і кричати на цілий світ «ратунку» покля є нас іщи гідна горстка. Треба кричати і стукати про нечуваний злочин – акцію «Вісла», котрий до гнеска є «правом» в самим серці цивілізованой Європи.

Семан Мадзелян

Ватервліет, США весна 1995

Видає: Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków w Polsce, ul. Hallera 20/19, 38-300 Gorlice.

Редагує колегія: Петро Шафран, Михайло Ковальський (головний редактор) — ul. Armii Ludowej 16/5 66-400 Gorzów Wlkp.

Фотонабір, технічне оформлення: „Tyrsa” — Zakład Wydawniczy Związku Ukraińców w Polsce, 03-614 Warszawa, ul. Kościeliska 7, tel. 679-95-47.

Stanowisko Redakcji nie zawsze pokrywa się z poglądami autorów. Pismo sponsorowane Przez Ministerstwo Kultury.

Muskoka Rambo

15/27

Almagro 1900

